

Antti Haaranen

KOHTI KESTÄVÄÄ MEDIAKULTTUURIA

– elokuvakasvatusta kestäväen kehityksen näkökulmasta

KOHTI KESTÄVÄÄ MEDIAKULTTUURIA

– elokuvakasvatusta kestävän kehityksen näkökulmasta

Antti Haaranen
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, äänisuunnittelun suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Antti Haaranen

Opinnäytetyön nimi: Kohti kestävää mediakulttuuria – elokuvakasvatusta kestävä kehityksen näkökulmasta

Työn ohjaaja: Pertti Sillanpää

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2013

Sivumäärä: 47 + 9 liitesivua

Sähköiset, audiovisuaaliset mediat ovat voimakkaasti läsnä suomalaisten, niin lasten kuin aikuistenkin, arjessa. Ne vaikuttavat paitsi ajankäyttöömme, myös siihen, millaisena näemme maailman, miten ajattelemme ja toimimme. Perinteinen protektionistinen mediakasvatus keskittyy usein siihen, miten lapsia voidaan suojella median haittavaikutuksilta. Mutta entä hyötyvaikutukset? Miten esimerkiksi elokuva saadaan valjastettua positiivisen muutoksen välineeksi kasvatuksessa? Tämä on kysymys, jota olen pohtinut toistuvasti työssäni päätoimisena elokuvakasvattajana nyt kymmenen vuoden ajan. Tästä kysymyksestä kumpuaa myös tämän tutkielman motiivi.

Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys on looginen tavoite sille positiiviselle muutokselle, johon kasvatus toiminnalla pyrimme. Käsittelen työssäni kirjallisuuslähteisiin perustuen kestävä kehityksen eri ulottuvuuksia ja mediakulttuurin olemusta. Sen pohjalta pyrin vastaamaan kysymyksiin, millaista voisi olla kestävä mediakulttuuri ja millainen rooli elokuvalla ja elokuvakasvatuksella voisi olla siinä. Tapausesimerkkinä esittelen Oulun normaalikoulun viidesluokkalaisten kanssa toteuttamani dokumenttielokuvatyöpajan, jossa tehtiin kestävä kehitystä käsittelevä elokuva. Työpajan tuloksia analysoin muun muassa osallistujilta kerätyn anonyymin palautteen avulla.

Tutkimustulosteni mukaan lapset oppivat kestävä kehitystä käsittelevää dokumenttielokuvaa tehdessään sekä audiovisuaalisten esitysten tulkintaan ja toteuttamiseen liittyviä mediataitoja että kestävään kehitykseen liittyvää ympäristötietoutta, kuten kierrätystä. Myös lapsikatsojat pitivät elokuvaa järkevänä ja sen aihetta tärkeänä. Kestävä mediakulttuuria pohdittuani päädyin siihen, että kestävä mediakulttuuri on viestinnän kulttuuria, joka pyrkii edistämään mediadiversiteettiä eli viestinnän moniäänisyyttä ja tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tuottaa, välittää ja vastaanottaa informaatiota. Lisäksi on tärkeää, että viestinnän toimintatavoissa ja sisällöissä huomioidaan kestävä kehityksen periaatteet ja sidonnaisuuksia käsitellään avoimesti.

Viestinnän kulttuurimme voi paitsi kuvastaa kestävä kehitystä, myös representaationa luoda ja muokata sitä. Sähköiset audiovisuaaliset mediat, kuten elokuva, ovat ajassamme suosittuja ja tehokkaita viestinnän muotoja. Siksi elokuva on varteenotettava työkalu myös kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Jatkan tutkielman jälkeen työssäni media- ja ympäristökasvatuksellisen dokumenttielokuvatyöpajan kehittämistä ja saatujen hyvien kokemusten jalostamista yleiseen jakeluun tulevaisuuteksi opetusmateriaaliksi.

Asiasanat: elokuvakasvatus, mediakasvatus, kestävä kehitys, mediakulttuuri, dokumenttielokuvat

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Option of Sound Design

Author: Antti Haaranen

Title of thesis: Towards Sustainable Media Culture – Film Education from the Point of View of Sustainable Development

Supervisor: Pertti Sillanpää

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2013

Number of pages: 47 + 9 pages of appendices

Audiovisual media is a significant part of everyday living for both children and adults in our country. Media influences not only how we use our time, but also how we see the world around us. It influences our thoughts and actions. Traditional protectionistic media education focuses on how to protect children from the negative influences of media. But how about the positive ones? How could films, for example, be turned into instruments of positive development in education? That is a question I have thought about repeatedly in the last ten years as I have been working as a professional film educator. That question also forms the motive for this thesis.

Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Ecologically, economically, socially and culturally sustainable development is a logical aim for that positive development we are pursuing with education. In my thesis I have used literary sources to examine different aspects of sustainable development and media culture. From that basis I present what sustainable media culture could be like and what part film and film education could play in that culture. As a case study I present a documentary film workshop with sustainable development as a theme and a working principle. I hosted the workshop for fifth grade elementary school children in Oulu University Teacher Training School in the autumn 2011. I study the results by analyzing collected anonymous written feedback and my observations during the workshop.

The results show that by making the film the children learned about both media skills, such as interpreting and actualizing an audiovisual presentation, and environmental knowledge, such as how and why to recycle. Also young viewers considered the film sensible and the subject important. My conclusion for sustainable media culture is that it is a culture of communication which aims to enhance diversity of communication and future generations' possibilities to produce, transmit and receive information. Paying attention to the principles of sustainable development is needed on all levels from production to content. Transparency about biases and commitments is also important.

Our way of communication can reflect a positive development, but it can also shape our development through representation. Today electronic audiovisual media, such as film, are popular and powerful forms of communication. Film is therefore a considerable tool for building a more sustainable future. In the future I will continue my work to develop new and better ways to use film for learning. The experience gained from the documentary film workshop will be used to create public teaching material for upcoming use.

Keywords: film education, media education, sustainable development, media culture, documentary films

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 KESTÄVÄ KEHITYS.....	7
2.1 Ekologinen kestävä kehitys.....	7
2.2 Taloudellinen kestävä kehitys.....	9
2.3 Sosiaalinen kestävä kehitys.....	10
2.4 Kulttuurinen kestävä kehitys.....	11
2.5 Kommentteja kestävä kehityksen määritelmästä.....	12
3 MEDIAKULTTUURI.....	13
3.1 Media.....	13
3.2 Mediakulttuuri.....	13
4 ELOKUVAKASVATUS.....	17
5 KESTÄVÄ MEDIAKULTTUURI.....	19
5.1 Tuotanto kestävässä mediakulttuurissa.....	19
5.1.1 Viestien sisältö.....	19
5.1.2 Tekijyys ja tuotannon tavat.....	20
5.2 Välittäminen kestävässä mediakulttuurissa.....	22
5.3 Vastaanottaminen kestävässä mediakulttuurissa.....	23
5.4 Yhteenveto: kestävässä mediakulttuurin piirteitä.....	24
6 MEDIAKASVATUKSELLINEN ELOKUVATYÖPAJA KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄJÄNÄ.....	25
6.1 Kestävä kehitys ja mediataidot peruskoulun opetussuunnitelmassa.....	25
6.2 Lähtökohtia: tulevaisuusverstas.....	28
6.3 Lähtökohtia: skenaariotyöskentely.....	29
6.4 Lähtökohtia: oppimistarinat (learning stories).....	29
6.5 Elokuvatyöpajalle asetetut tavoitteet.....	31
6.6 Työpajan kuvaus.....	31
6.7 Ennen työpajan alkua.....	32
6.8 Elokuvatyöpajan alku: johdanto kestävässä kehitykseen ja dokumenttielokuvaan.....	32
6.9 Dokumentin suunnittelu.....	33
6.10 Kuvaukset.....	36
6.11 Äänityö dokumentissa.....	36
6.12 Editointi.....	38
6.13 Julkaisu.....	39
7 KOKEMUKSIA ELOKUVATYÖPAJASTA.....	41
7.1 Saatu palaute.....	41
7.2 Loppusanat.....	42
LÄHTEET.....	44
LIITE 1: ELOKUVATYÖPAJAN SUUNNITELMA.....	48
LIITE 2: KOOSTE ELOKUVATYÖPAJAN PALAUTTEISTA.....	53
LIITE 3: VALMIS ELOKUVA.....	56

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt päätoimisena elokuvakasvattajana vuodesta 2002, keskeisimpinä kohderyhminäni alle 18-vuotiaat sekä heidän kanssaan työskentelevät aikuiset. Näkyvin osa toimenkuvastani on elokuvien tekeminen ihmisten kanssa. Volyymi on noin sata elokuvaa vuodessa. Toinen osa työstäni on uusien elokuvakasvatusmenetelmien kehittäminen. Elokuvakasvatusta lähestytään yleensä kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin sitä lähestytään taiteenlajin näkökulmasta, jolloin painotetaan elokuvan estetiikkaa ja elokuvataiteen arvokasta perinnettä. Toisekseen asiaa lähestytään taidekasvatuksen näkökulmasta, jolloin painotetaan elokuvan mahdollisuuksia itseilmaisun välineenä sekä uusiutuvana polttoaineena identiteetin kehittymiselle. Kolmanneksi elokuvakasvatusta lähestytään mediakasvatuksen näkökulmasta, jolloin usein korostuvat lastensuojelulliset tekijät, ikään kuin kasvavan ihmisen vahvistaminen medioituneen maailman kohtaamista varten. Tarkastelen tässä työssäni elokuvakasvatusta hieman erilaiselta kannalta: kestävän kehityksen näkökulmasta.

Vaikka opettajana olisikin mukava ajatella, että kestävän kehityksen periaate sisältyisi kuin luonnostaan kaikenlaiseen kasvatustyöhön, niin se tuskin pitää paikkaansa. Kasvatustoiminnassa uusinnetaan helposti myös kestävän kehityksen vastaisia ajatusmalleja, eivätkä kaikki uudistuksetkaan vie meitä parempaan suuntaan. Jotta osaisimme suunnistaa paremmin kohti kestävää tulevaisuutta, tarvitsemme uteliaisuutta, viisautta ja lopulta rohkeutta. Tämä tutkielma alkaa uteliaisuudesta. Miten tämän ajan keskustelussa ymmärretään kestävä kehitys? Entä mediakulttuurin olemus? Millaista voisi olla kestävä mediakulttuuri, ja millainen rooli elokuvalla ja elokuvakasvatuksella voisi olla siinä? Näihin kysymyksiin etsin työssäni vastauksia. Tutkielma alkaa käsitteiden kartoituksella ja etenee hypoteeseihin siitä, millaisia voisivat olla kestävän mediakulttuurin piirteet. Vastauksena elokuvakasvatuksen mahdolliseen rooliin esittelen Oulun normaalikoulussa viidennen luokan kanssa toteuttamani kestävä kehitystä käsittelevän dokumenttielokuvatyöpajan ja analysoin siitä saatuja kokemuksia.

2 KESTÄVÄ KEHITYS

Kestävän kehityksen todennäköisesti tunnetuin määritelmä on Gro Harlem Brundtlandin vetämän YK:n kestävän kehityksen komission luonnehdinta vuodelta 1987. Komission raportissa Yhteinen tulevaisuutemme kuvaillaan seuraavasti: "Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa." Huoli luonnonvarojen riittävydestä oli toki virinnyt jo paljon aikaisemmin. YK:ssä Brundtlandin raporttia edelsi ns. Rooman klubin Kasvun rajat -raportti vuodelta 1972. (Ulvila & Pasanen 2009, 15.) Ekologisesti ajateltuna kasvun rajat ylitettiin WWF:n mukaan noin vuonna 1976, jolloin ihmiskunnan kuluttamien luonnonvarojen määrä eli ekologinen jalanjälki ylitti planeetan biokapasiteetin eli kyvyn uudistua (Pollard ym. 2010, 7). Tapaa, jolla elämme, ei siis voida pitää ylen kestävänä.

Kestävässä kehityksessä ei ole kyse vain luonnonvarojen riittävydestä, vaikka luonnon kantokyky määrittääkin reunaehdot inhimilliselle toiminnalle. Ihmisen perustarpeet eivät ole ainoastaan aineellisia ja taloudellisia, vaan niihin kuuluvat myös muun muassa turvallisuuden ja sivistyksen tarpeet, mikä tekee kestävän kehityksen käsitteestä hyvin laajan (Malaska 1994, 2). Kestävä kehitys jaetaan yleensä kolmeen tai neljään alakäsitteeseen, tai kuten niitä usein kuvaillaan, "toisiinsa nojaaviin pilareihin", joita ovat ekologinen kestävä kehitys, taloudellinen kestävä kehitys, sosiaalinen kestävä kehitys ja kulttuurinen kestävä kehitys. Näiden sisällöstä ja keskeisestä hierarkiasta vallitsee erilaisia tulkintoja.

2.1 Ekologinen kestävä kehitys

Varhainen keskustelu kestävästä kehityksestä keskittyi lähes yksinomaan ekologiseen kestävyteen. Ekologinen kestävä kehitys tarkoittaa sitä, että ihmisen toiminta asettuu luonnon kantokyvyn rajoihin luonnon monimuotoisuutta tai ekosysteemien toimivuutta vaarantamatta (Ympäristöministeriö 2012, hakupäivä 10.1.2012).

Keskeisiksi keinoiksi ekologisesti kestävämpään kehitykseen ovat nousseet ekologisesti järkevämmän tekniikan kehittäminen ja käyttöönotto sekä kuluttajien tottumusten, arvostusten ja elämäntapojen muuttuminen. Suurin vaikutus kantokykyyn on kuitenkin väestön määrällä, joka jatkuvasti ja hallitsemattomasti kasvaessaan on vaikein este ekologisesti kestäväälle kehitykselle. (Malaska 1994, 3.) Aiemmin mainitsemani vuoden 1976 jälkeen, jolloin WWF ilmoitti kantokyvyn ylittyneen, on maailman väkiluku lähes tuplaantunut neljästä miljardista (1974) seitsemään miljardiin (2011). Rajuinta kasvu on köyhissä maissa. Vauraissa teollisuusmaissa kasvu on hyvin maltillista. (YLE Uutiset 2011, hakupäivä 10.1.2013.) Esimerkiksi ravinnon suhteen tarpeet ja resurssit jakautuvatkin hyvin epätasaisesti. Ilman puhdasta juomavettä elää lähes miljardi ihmistä (Starke 2011, 26).

Vaikka ympäristöongelmat näyttäytyvät usein paikallisina, ovat monet ongelmat globaalisia ja niihin puuttuminen vaatii kansallisten toimien lisäksi kansainvälistä yhteistyötä. Esimerkiksi käy ilmaston muuttuminen. Yhdelläkään valtiolla ei ole omaa ilmakehää, joten pienetkin yksittäiset ilmaa saastuttavat tekijät kumuloituvat herkästi yhteisvaikutuksiltaan huomattaviksi ympäristöongelmiksi. (Malaska 1994, 4.)

Marja Järvelä (1999, 110) näkee kestäväan kehitykseen liittyvän ekologiakeskustelun jäävän helposti ekonomialähtöisen hallitsevan diskurssin jalkoihin. Muun muassa teollisuudella etujärjestöineen onkin tapana jarruttaa ympäristölakien säätämistä ja toimeenpanoa tutkimustuloksia kyseenalaistaen ja työllisyysvaikutuksiin vedoten. Ekologisen kestävyuden kannalta olisi kuitenkin tärkeää noudattaa varovaisuusperiaatetta. Se tarkoittaa sitä, ettei ympäristön tilan heikkenemistä estäviä toimia pidä lykätä sillä perusteella, ettei ongelmista ole täyttä tieteellistä näyttöä (Ympäristöministeriö 2012, hakupäivä 10.1.2012). Kun täysi näyttö on saatu, on usein jo liian myöhäistä.

2.2 Taloudellinen kestävä kehitys

Taloudellinen kestävä kehitys takaa tulevien sukupolvien taloudelliset resurssit, jotta he pystyvät tyydyttämään perustarpeensa ja mielellään nauttimaan myös vauraudesta. 1990-luvun lopulla Maailmanpankin pääjohtaja Ismail Serageldin muotoili kestävän kehityksen määritelmän talouspoliitikoille ymmärrettävään muotoon: "Kestävä kehitys tarkoittaa sitä, että jätämme tuleville sukupolville yhtä paljon mahdollisuuksia kuin meillä on ollut, ellei jopa enemmän." Mahdollisuudet voidaan ymmärtää pääoman eri muotoina, joita ovat inhimillinen pääoma (esimerkiksi osaaminen, tiede, tutkimus, patentit), fyysinen pääoma (esimerkiksi tuotantokoneistot, infrastruktuuri, rakennettu ympäristö), sosiaalinen pääoma (esimerkiksi lainsäädäntö, hallinto, sosiaaliset verkostot, luottamus ja legitimitetti) ja luontopääoma (uusiutuvat ja uusiutumattomat luonnonvarat). (Ympäristöministeriö 2012, hakupäivä 10.1.2012.)

Käytännössä tarpeiden tyydyttäminen vaatii tuotteiden ja palveluiden tuottamista ja kuluttamista vähemmän luonnonvaroja kuluttaen ja toisaalta elintason, ostovoiman ja resurssien tasaisempaa jakautumista, niin paikallisesti kuin globaalisti. Tällä hetkellä prosentti ihmisistä pitää hallussaan noin 40 prosenttia maailman varallisuudesta (Davies ym. 2007, 7), ja erot kulutustottumuksissa rikkaiden ja köyhien maiden välillä ovat valtavat. Jos kulutustottumukset olisivat kaikkialla sellaiset kuin Yhdysvalloissa, tarvittaisiin niiden tyydyttämiseen neljän maapallon luonnonvarat (Grooten ym. 2012, 43). Tämä tekee ylikuluttavan eliitin elintapojen kestävästä jatkumisesta mahdotonta tai ainakin erittäin vaikeaa.

Taloudellisen kestävän kehityksen käsitettä on kritisoitu muun muassa siitä, että kehitys (engl. development) ymmärretään usein bruttokansantuotteena mitattavan talouskasvun pakollisuutena, vaikka käytännössä kestävä kehitys vaatisi rikkailta teollisuusvaltioilta päinvastoin kulutuksen pienentämistä ja jonkinasteista elintason laskemista. Sanan "kehitys" tulisi siis tarkoittaa erisuuntaista kehityskulkua eri puolilla maailmaa. Toisaalta edellämainittua käsitystä on kritisoitu siitä, että talouskasvun oletetaan tarkoittavan lisääntyvää

luonnonvarojen käyttöä, vaikka talouskasvua ja hyvinvointia on mahdollista saada aikaiseksi myös "vihreämmin" (Ulvila & Pasanen 2009, 12). Joka tapauksessa hyvinvoinnin mittaamiseen on syytä käyttää bruttokansantuotetta monipuolisempia hyvinvoinnin mittareita, kuten YK:n 1990 lanseeraamaa inhimillisen kehityksen indeksiä, HDI:tä (Ulvila & Pasanen 2009, 29).

2.3 Sosiaalinen kestävä kehitys

Sosiaalisen kestävä kehityksen ydinkäsitteisiin kuuluvat tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus sekä ihmisarvon tunnistaminen ja tunnustaminen niin itsessä kuin muissakin. Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa ihminen voi kokea voivansa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin eikä hänen tarvitse pelätä väkivaltaa tai altistua pakkotyön tai vainoamisen kaltaisille ihmisoikeusloukkauksille. Globaaleja haasteita ovat muun muassa sukupuolten välinen epätasa-arvo, joka näkyy tyttöjen ja naisten vähäisenä koulutuksena ja osallisuutena päätöksentekoon, lapsityövoiman käyttö, sairaudet kuten AIDS ja malaria, väestönkasvu, riistokauppa ja köyhyys. (Åhlberg 2012, 9.) Suomessa sosiaalisen kestävä kehityksen haasteisiin kuuluvat työelämästä ja koulutuksesta syrjäytyminen sekä kasvavat erot tuloissa, terveydessä ja hyvinvoinnissa. Perusturvan taso on jäänyt kahdenkymmenen vuoden aikana 30–40 % jälkeä keskimääräisestä tulokehityksestä. Samassa ajassa alkoholiin liittyvä kuolleisuus ja lasten huostaanotot ovat noin kaksinkertaistuneet. Joka kymmenes nuori määrityy koulupudokkaaksi. (Karvonen 2012, 8.)

Hyvinvointi ja hyvä elämä ovat hankalasti määriteltäviä käsitteitä, mutta ei ole ihme, että sosiaalisena olentona ja laumaeläimenä ihmisen hyvinvointi sitoutuu paljolti juuri sosiaaliseen ulottuvuuteen. Åhlbergin mukaan hyvä elämä on ihmisten todellisten tarpeiden optimaalista tyydyttämistä ja niihin tarpeisiin kuuluu huolenpito muusta biosfääristä ja biodiversiteetin kestävä käyttö (Åhlberg 2012, 4–6). Tämän voi tulkita niin, että ihminen ei tarvitse luontoa vain saadakseen hyödykkeitä, vaan ihmisellä on myös tarve huolehtia luonnosta ja elää sen kanssa sopuoinnussa. Puhuttaessa tarpeiden tyydyttämisestä Åhlberg haluaa erottaa toisistaan todelliset ja kuvitellut tarpeet: toiveet, oikut ja

muodit. Nämäkin muuttuvat. Esimerkiksi internet-yhteys on asia, joka on yhteiskuntamme sähköisen medioitumisen myötä muuttunut ylellisyydestä perustarpeeksi. (Åhlberg 2012, 4.)

Karvosen (2012, 4) mukaan sosiaalinen kestävyys perustuu riittävään sosiaaliseen turvaan, osallisuutta rakentaviin ratkaisuihin, valtaistamisen edistämiseen yhteisöissä ja yhteisyyttä luoviin toimiin, sekä näiden siirtämiseen sukupolvelta toiselle. Konkreettisina toimenpiteinä hän ehdottaa alueellisen erilaistumisen hallintaa koulu- ja asuntopolitiikan keinoin, nuorten kiinnittämistä yhteiskuntaan muun muassa etsivää työtä, työpajoja ja välityömarkkinoita kehittämällä sekä sukupolvia yhdistävää asumista ja tilasuunnittelua.

Kriitikot ovat huomauttaneet, ettei sosiaaliseen kestävyteen sisällytetyt demokraattiset vaikutusmahdollisuudet vielä itsessään takaa päätösten kestävyttä. Esimerkiksi luonnonvarojen säästäminen voi vaatia voimakastakin ylhäältäohjausta.

2.4 Kulttuurinen kestävä kehitys

Kulttuurinen kestävä kehitys on viimeisin lisäys kestäväen kehityksen kirjoon. Kulttuurinen kestävä kehitys voidaan ymmärtää joko kehityksenä, joka vaalii kulttuurista diversiteettiä muun muassa kulttuuriperintöä säilyttäen, tai laveammin kulttuurina eli inhimillisenä toimintana, joka toteuttaa muutoin kestäväen kehityksen periaatteita. (Soini 2008, 34.)

UNESCO:n vuonna 2001 julkaiseman The Universal Declaration on Cultural Diversityn mukaan kulttuurinen monimuotoisuus on ihmiskunnalle yhtä tärkeää kuin biologinen monimuotoisuus on luonnolle. Sen katsotaan lisäävän niin henkistä kuin taloudellistakin hyvinvointia. (UNESCO 2002, 62.) Näin tulkittuna kulttuurinen kestävyys linkittyy vahvasti sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyteen: kulttuurit ovat eräänlaista hyvinvointia ja sitoutumista lisäävää sosiaalista liimaa. Toisaalta kulttuurin monimuotoisuus ruokkii luovuutta ja on näin myös taloudellinen etu. Kestävyteen kuuluu olennaisena myös sietokyvyn tai kimmoisuuden (engl. resilience) käsite, eli se, kuinka järjestelmä kykenee

palautumaan tasapainotilaan kriisin jälkeen. Kulttuuriltaan monimuotoisen yhteisön oletetaan pystyvän mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin paremmin kuin monokulttuurin, aivan kuten monimuotoinen kasvillisuus tai eläimistö pystyy mukautumaan yksipuolista paremmin vaikkapa ilmastonmuutokseen. Tällainen kulttuurista diversiteettiä painottava tulkinta korostaa aluepolitiikkaa, aluekehitystyötä ja alkuperäiskulttuurien säilyttämistä. Kritiikkiä voidaan esittää siitä, ettei kaikissa alkuperäiskulttuureissakaan eletä kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti eikä näin niiden säilyttämistä muuttumattomina voida yksiviivaisesti pitää kestävänä kehityksenä. Tällöin kulttuuripolitiikalle lankeaa portinvartijan tehtävä arvottaa, mikä on kestävää (Soini 2008, 34). Jos taas kulttuuri tulkitaan kaikenlaisena inhimillisenä toimintana, muodostuu kulttuurisesta kestävydestä yläkäsite taloudelliselle ja sosiaaliselle kestävyydelle – ovathan sekä sosiaaliset suhteet että talous inhimillisen toiminnan erottamattomia osia.

2.5 Kommentteja kestävän kehityksen määritelmästä

Nähdäkseni kestävän kehityksen jako edellämainittuihin osiin tai pilareihin edustaa jonkinlaista vanhaa hallintokuntamallia, jossa yksinkertainen peruseriaate saattaa helposti kadota tavallisen kansalaisen ymmärtämättömiin. Jaottelu voi synnyttää tulkintoja, joiden mukaan jonkinlainen toiminta voi olla esimerkiksi taloudellisesti kestävää olematta ekologisesti kestävää, vaikka todellisuudessa ekologisen kestävyuden puute tiputtaa pohjan miltä tahansa muulta "kestävyydeltä". Kehityksen kestävyys on pystyttävä näkemään kokonaisuutena.

Käytän tässä tutkielmassa tulkintamallia, jossa kulttuuriseen kestävyyteen sisältyy niin sosiaalinen kuin taloudellinenkin ulottuvuus.

3 MEDIAKULTTUURI

3.1 Media

Mediakulttuurin luonne riippuu pitkälti siitä, millä moninaisista tavoista puhuja tai kirjoittaja määrittelee median. Sana media on alkujaan lähtöisin latinan sanasta medium, joka tarkoittaa ilmaisun tapaa ja sitä sosiaalista yhteyttä, jossa ilmaisu on tuotettu ja välitetty (Mustonen, 8). Englannin kielessä medium-sanalle löytyy ainakin kolme merkitystä: medium on jotakin, joka "sijoittuu väliin" tai "toimii välittäjänä". Toisaalta sana viittaa erilaisiin viestintätapoihin ja -välineisiin. Kolmanneksi medium on taloudellisen toiminnan väline, tuotantoväline. (Nyyssölä 2008, 11.)

Suomessa medialla voidaan tarkoittaa yhtä tai useampaa viestintävälinettä, viestintää harjoittavaa yksikköä tai joukkoviestintää ylipäänsä. Heikki Kuutin mukaan viestintävälineet voidaan jakaa vielä kolmeen luokkaan: viestijään sitoutuneisiin esittäviin medioihin, kuten puheeseen, ilmeisiin ja eleisiin, viestijästä riippumattomiin edustaviin medioihin, kuten kirjoihin, maalauksiin ja valokuviiin, sekä mekaanisiin medioihin, jotka välittävät niin esittäviä kuin edustavia medioita. Tällaisia ovat muun muassa puhelin, radio ja televisio. (Kuutti 2013, 4.) Jaottelua voi tehdä muillakin tavoin: Kuutin edellä listaamia edustavia medioita voisi myös kutsua mekaanisiksi, mekaanisia medioita puolestaan sähköisiksi. Olennaista on ymmärtää, että viestintävälineiden kirjo on laaja ja mediasta tai medioista puhuttaessa olisi aina hyvä tarkentaa, mitä tarkoitetaan. Tässä tutkielmassa päähuomioni kohteena on yksi sähköisistä audiovisuaalisista medioista, elokuva.

3.2 Mediakulttuuri

Puhe mediakulttuurista on ainakin suomalaisessa tieteen kentässä kohtalaisen nuorta. Onko mediakulttuuri tuore ilmiö? Ainakin Kari Nyyssölä näkee kulttuurissa voimakkaan medioitumisen 90-luvun aikana. Hän luonnehtii mediakulttuuria nykykulttuuriksi, jossa medialla on keskeinen asema; media ja siihen liittyvät sosiokulttuuriset ja teknologiset ilmiöt ovat keskeisessä asemassa

kulttuurisen tiedonsiirron, sosiaalistumisen ja ajankäytön kannalta. (Nyyssölä 2008, 5 ja 12–13.) Aikajänteestä päätellen hän tarkoittanee medially lähinnä digitaalista, audiovisuaalista mediaa ja mediakulttuurilla digitaalista, audiovisuaalista mediakulttuuria. Jos nimittäin mediat ymmärrettäisiin laveasti viestintävälineiksi, tai kuten Nyyssölän lainaama J. Fornäs luonnehtii, suoraan kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen korvaavaksi viestintä- ja kulttuuriteknologiaksi (Nyyssölä 2008, 5 ja 12–13), niin tuskin on uusi ilmiö, että medially on suuri rooli kulttuurisen tiedonsiirron, sosiaalistumisen ja ajankäytön kannalta. Tämähän on pitänyt paikkansa painokoneen yleistymisestä lähtien.

En tarkastele mediakulttuuria tässä yhteydessä uutena ilmiönä. Sen sijaan, että mediakulttuuri sidottaisiin johonkin ajanjaksoon, pidän mielekkäämpänä nähdä se yhtenä kulttuurin osa-alueena. Jokaisella aikakaudella ja yhteisöllä on omanlaisensa mediakulttuuri, viestimisen kulttuuri. Se sisältää yleiset tavat, kenen toimesta, miksi, miten ja millaisia viestejä luodaan, välitetään, vastaanotetaan ja käsitellään. Ajattelumalli on hedelmällinen varsinkin mediakasvatusta tai kasvatusta laajemminkin pohdittaessa. Viestinnän valta-asetelmiin ja motiiveihin pureuduttaessa ollaan kriittisen pedagogiikan ytimessä. Samalla ollaan hyvin lähellä sen paradoksia: jos kasvatuksella saadaan ihmisen itsenäinen ajattelu heräämään ja hänet saadaan kyseenalaistamaan tarjottu tieto, tulee silloin vääjäämättä myös tuo kasvatusta itsessään kyseenalaistaa (Herkman 2007, 17). Toisin kuin Horkheimer tai Adorno, olen opettajana luultavasti liian pragmaattinen kokeakseni tuollaista emansipatorisesti motivoitunutta toimintaa ongelmallisena. Jos kokisin, saattaisi opettaminen katketa siihen.

Yksi suomalaisen koululaitoksen ja perinteisen suojelevan eli protektionistisen mediakasvatuksen ongelmista on ollut se, että lapsi käsitetään pääsääntöisesti viattomana ja suojattomana ja media(t) kulttuurista erillisenä ilmiönä (Kupiainen 2009, 12). Tällainen ajattelu luo herkästi kuilun koulun ja sitä ympäröivän, digitaalisten medioiden ja populaarikulttuurin kyllästyvän, arkitodellisuuden välille. Se luo myös kuilun uuteen mediateknologiaan avoimemmin suhtautuvien lasten ja välttelevämmin suhtautuvien aikuisten välille. Toki rajat eivät ole aina näin yksioikoiset: digitaalisia kuiluja (digital divides) voi muodostua myös

esimerkiksi sukupuolesta, asuinalueesta tai sosioekonomisista taustatekijöistä johtuen (Kupiainen 2009, 10). Esimerkiksi vanhempien koulutustaso heijastuu lasten mediankäyttötottumuksiin. Suomalaisessa tutkimuksessa havaittiin muun muassa, että peruskoulu- tai ammattikoulutaustaisissa perheissä katsotaan enemmän television saippuasarjoja kuin akateemisissa perheissä, joissa puolestaan suositaan enemmän musiikkiharrastuksia kuin niukemmin koulutetuissa perheissä (Pohjola ja Johnson 2009, 44–45). Törmään työssäni usein myös digitaalisiin kuiluihin peruskoulujen välillä: joissain maaseudun kouluissa lähin videokamera voi löytyä naapurikoulusta 50 kilometrin päästä, kun taas esimerkiksi joissain oululaisissa peruskouluissa jokaisella oppilaalla on henkilökohtainen kannettava tietokone. Onneksi mediakasvatustyötä voi kuitenkin tehdä myös vähäisillä teknisillä resursseilla.

Yksi tapa havainnoida yhteisön mediakulttuuria on pyrkiä tunnistamaan yhteisössä median käyttöön liittyviä rituaaleja. Johanna Sumiala lainaa kirjassaan Monica Wilsonia seuraavasti:

Rituaalit paljastavat yhteiskunnan arvojen syvimmän olemuksen - - [I]hmiset ilmaisevat rituaaleissa sitä, mikä heitä eniten koskettaa, ja koska ilmaisun muoto on vakiintunut ja pakollinen, paljastetuksi tulevat kyseisen ryhmän arvot. Nähdäkseni rituaalitutkimus on avain yhteiskuntien olemuksen ymmärtämiseen. (Sumiala 2010, 25)

Sumialan mukaan moderni ihminen tunnistaa heikosti rituaalista käyttäytymistä (sama, 36). Parhaiten tunnistetaan elämän siirtymävaiheisiin liittyviä rituaaleja, kuten nimenanto, avioituminen tai hautausrituaalit. Kuitenkin myös mediankäyttöön liittyy paljon vakiintuneita rituaaleja. Mikä saa kaksi miljoonaa suomalaista katsomaan itsenäisyyspäivänä televisiosta linnan juhlia? Kyseessä on hyvin suomalainen ilmiö, sillä useissa muissa maissa ihmiset kokoontuvat julkisille paikoille juhlistamaan itsenäisyyttään. Meidän perinteessämme linnoitaudutaan koteihin katsomaan tunnettujen henkilöiden lähes loputonta kättelyä, jota säestää muoti- ja seurapiiritoimittajien selostus. Tapahtuma kertoo jotain kulttuuristamme. Entä mitä tapahtuu ensimmäisenä koulu- tai työpäivän jälkeen, kun saavutaan kotiin? Käynnistyykö televisio tai tietokone? Vaihdettaanko kuulumiset Facebookissa tai chat-palveluissa? Soittaako

lähisukulainen joka ilta samaan aikaan, vaikkapa Kauniiden ja rohkeiden päätyttyä? Nämä kaikki ovat esimerkkejä ritualisoituneesta mediankäytöstä.

Mediankäytön rituaaleja ja tottumuksia analysoitaessa on tietysti olennaista etsiä käytön taustalla vaikuttavia motiiveja. Joukkoviestinten käytön funktiot voivat olla hyvin erilaiset yksilön kuin yhteisön, tai laajemmin yhteiskunnan, näkökulmasta. Risto Kunelius (2003, 182) nostaa esimerkiksi jääkiekkopelin. Yksilö voi seurata peliä viihteen ja rentoutumisen vuoksi, mutta pelillä on myös latentti eli piilevä funktio, yhteisöllisyyden vahvistaminen. Samoin esimerkiksi tietoa sanomalehdestä tai sosiaalisia kontakteja internetistä etsivä yksilö on toisesta näkökulmasta katsottuna poliittisen ja kaupallisen vallankäytön kohde. Joukkoviestinnän avulla rakennetulla yhteisellä todellisuudella on myös omat erityispiirteensä kasvokkain tapahtuvaan kommunikaatioon verrattuna. Joukkoviestintä voi tavallaan irrottaa ihmiset paikallisista yhteisöistään ja omasta erityisyydestään ja liittää heidät osaksi uusia, usein kuvitteellisia ja aluerajat ylittäviä, kulttuurisia yhteisöjä (Kunelius 2003, 189).

4 ELOKUVAKASVATUS

Mitä elokuvakasvatus on? Elokuvakasvatus mielletään yhdeksi taidekasvatuksen osa-alueista. Siinä tarkastellaan elokuvaa taidemuotona ja kulttuurisena ilmiönä. Perinteinen elokuvakasvatus on nojannut vahvasti estetiikkaan. Toisaalta, varsinkin 90-luvulla alkaneen audiovisuaalisen tekniikan digitalisoitumisen myötä, elokuvakasvatus on lähestynyt huomattavasti viestintä- ja mediakasvatusta (Nevala 2006, 4). Elokuvasta on tullut enenevässä määrin paitsi oppimisen kohde, myös sen väline: elokuvakasvatus on oppia elokuvasta ja oppia elokuvalla. Audiovisuaalisen lukutaidon ohella voidaan nykyään hyvinkin konkreettisesti harjoitella audiovisuaalista kirjoitustaitoa. Näitä kahta voidaankin pitää 2000-luvun kansalaistaitoina.

Siinä missä elokuvakasvatuksen menetelmät ovat monipuolistuneet klassikkofilmiä analysoinnista aina omien kokeellisten dokumenttielokuvien geotagaamiseen ja verkkojakeluun, myös elokuvallinen ilmaisu on levittänyt hyvin monenlaisiin kulttuurisiin tuotoksiin. Elokuva itsessäänkin yhdistää monia ilmaisun keinoja kuten liikkuvan kuvan, valokuvan ja käsin tehdyn kuvan kuvakerrontaa, puhetta, musiikkia, tekstiä ja teatterin näytelmäperinnettä. Elokuva puolestaan esiintyy tavalla tai toisella lähes kaikissa audiovisuaalisen mediakulttuurin suosikkimedioissa, kuten televisiossa, internetissä, mobiili-sovelluksissa ja peleissä. Elokuvakasvatuksessa voidaan näin perustellusti käsitellä laajemminkin audiovisuaalisen mediakulttuurin ilmiöitä sen sijaan, että pidättäytyttäisiin tiukasti elokuvan tarkastelussa. (Nevala 2006, 5.)

Kriittinen pedagogiikka on elokuva- ja mediakasvatukselle luonteva pedagoginen kehys, koska se nostaa keskiöön tiedon ja vallan suhteen. Tuo suhde on läsnä formaalin kouluopetuksen ohella kaikkialla, minne ihmiset kokoontuvat, fyysisesti tai virtuaalisesti. Tieto on aina jonkun tietoa, jostain näkökulmasta tuotettua, välittyvää, sosiaalisesti ylläpidettyä. Kriittisessä pedagogiikassa huomio keskittyy siihen, miten tieto syntyy, miten se oikeutetaan ja millaista sosiaalista todellisuutta sillä rakennetaan. Ketkä

päättävät, mitä tietoa pidetään oikeana ja millaista lahjakkuutta arvostetaan? Tekevätkö päätöksen hiljaiset, vähävaraiset ja työelämästä syrjäytyneet? Kriittisen pedagogiikan näkökulmasta opettaja osana koulutusjärjestelmää voi antaa talouden enemmän tai vähemmän näkymättömän käden ohjata toimintaansa, tai tuoda tiedon ja vallan rakenteet esille ja osaksi keskustelua. Opetuksessa kriittinen pedagogiikka näyttäytyykin dialektisena, dialogisena toimintana, jossa neuvotellaan opiskeltavien asioiden merkityksestä. (Giroux 2001, 13, 14, 20.)

Kriittisessä elokuvakasvatuksessa voidaan kiinnittää huomio elokuvien yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Keskusteluun voidaan nostaa esimerkiksi se, miten historiallisiin tapahtumiin pohjautuvat elokuvat heijastelevat tekijöidensä ja tekoaikansa tietämystä, arvoja sekä poliittisia ja kaupallisia intressejä, ja miten nuo elokuvat puolestaan muokkaavat käsityksiämme historiallisista tapahtumista (Herkman 2007, 53).

5 KESTÄVÄ MEDIAKULTTUURI

Millaisia määritelmiä kestävä mediakulttuuri saa kaiken edellä pohditun jälkeen? Tässä luvussa hahmottelen edellä esitettyyn perustuen kestävä median kulttuurin ominaispiirteitä. Jaan piirteet tuotannollisiin, välityksellisiin ja vastaanotollisiin tekijöihin.

5.1 Tuotanto kestävässä mediakulttuurissa

5.1.1 Viestien sisältö

Media ei ole vain ikkuna maailmaan vaan mediavälitteinen versio maailmasta. Representaatiossa on kyse siitä, että media ei vain kuvaa todellisuutta, vaan myös uudelleen muokkaa sitä. Keskeisiksi kysymyksiksi nousevat tällöin, minkälaista todellisuuskuvaa media välittää ja millaisia arvoja ja ideologioita media tuottaa. (Nyyssölä 2008, 16.)

Sisällöllisesti kestävässä mediakulttuurissa viestinnän sisällöt ovat sopusoinnussa kestävä kehityksen periaatteiden kanssa tai tukevat sen tavoitteita. Puhuttaessa audiovisuaalisesta mediasta tämä voi tarkoittaa vaikkapa kuluttamisen kyseenalaistamista kuvaohjelman sisällössä. Tämä on yksinkertainen ajatus, mutta silti kovin kaukana vallitsevasta käytännöstä: esimerkiksi niin sanotuissa lifestyle-ohjelmissa materiaaliseen kuluttamiseen yleensä joko avoimesti kehoitetaan tai se hyväksytään status quona, vallitsevana asiantilana. Luultavasti tuottajat perustelevat arvovalintaa sillä, että tässähän tehdään vain sellaista ohjelmaa, joka katsojia kiinnostaa. Toisaalta kuitenkin kaupallisessa televisiossa sisältö tehdään voimakkaasti mainostajan ehdoilla, eikä audiovisuaalinen viesti pelkästään kuvaa aikaa ja todellisuutta, vaan muokkaa sitä.

Pitäisikö kaikkien kuvaohjelmien olla ekologisesti tai sosiaalisesti kantaa ottavia? Tuskin, koska sellainen yksipuolisuus ei olisi puolestaan kulttuurisesti kestävä. Mediatuotteen tekijän olisi kuitenkin syytä tiedostaa välittämänsä

viestin arvot ja pohtia sen mahdollisia vaikutuksia omaa palkkapäiväänsä pidemmälle. Tässä voi auttaa tuotteen ajattelemisen laajemmassa aikakehyksessä, esimerkiksi näin: esittääkö tämä ohjelma positiivisessa valossa asioita, joiden vaikutuksia ei vielä tunneta tai joita myöhemmät sukupolvet voisivat pitää haitallisina?

5.1.2 Tekijyys ja tuotannon tavat

Kuka mediatuotteita tekee ja miksi? Ihmisillä on kautta aikojen ollut tarvetta kahdenkeskisen viestinnän ohella joukkoviestintään. Leirinuotiot ja kirkon kuulutukset ovat saaneet modernit vastineensa ja mielipiteen ilmaisullekin on tullut oveennaulaamista tehokkaampia tapoja. Digitaalisten mediaviestien tuottaminen on paitsi median ammattilaisten elinkeino, myös tärkeä kansalaistaito ja -vaikuttamisen tapa. Monille se on rakas harrastus ja merkittävä osa identiteettiä. Kirsi Pohjolan mukaan filosofi Zygmunt Bauman menee niin pitkälle, että sanoo olemisen olevan ennen kaikkea nähdyn tuleminen ja vuorovaikutusta. Tuon nähdyn tuleminen ja vuorovaikutuksen kanavana ovat yhä useammin digitaaliset mediat. Niin sanottua jälkimodernia ihmistä kuvaavat kysymykset, *kuka minä olen ja mihin kuulun*, kaikuivat ja saavat vastakaikua nykyisin netin virtuaalisissa ympäristöissä. (Pohjola & Johnson 2009, 25.)

Voidakseen puuttua yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja sovittaa ihmisten välisiä ristiriitoja, tulee mediakulttuurin olla riittävän moniäänistä. Sananvapaus on aina ristipaineessa: Suomessakin siihen on viime aikoina haluttu puuttua niin kutsutun vihapuheen suitsimiseksi. Sen rajoittamista on kenties helppokin kannattaa niin kauan kuin se ei vaikuta omiin mahdollisuuksiin ilmaista mielipidettä. Tuo polku on häilyvä. Puuttumatta sen enempää yhteiskuntajärjestelmään, kulttuurisesti kestävä kehitys peräänkuuluttaa moniäänisyyttä ja monimuotoisuuden mahdollistamaa luovuutta ja kimmoisuutta. Voidaan puhua mediadiversiteetistä tai mediapluralismista: mediaviestijä tuottavien lähteiden, median sisältöjen ja vastaanottavien yleisöjen monipuolisuudesta (Kuutti 2013, 5).

Kulttuurisen kestävyuden kannalta on tärkeää, että luodaan, välitetään ja säilytetään arkielämästä kertovia mediatuotteita, ihmisten omia tarinoita. Se on myös ikkuna sen näkemiseen, mikä meitä yhdistää. Harvojen käsiin keskittynyt mediatuotanto tuottaa representaatiolla herkästi myös polarisoituneempaa tai jopa vaihtoehdotonta mediatodellisuutta. Epäkaupallinen ruohonjuuritason tuotanto on näyttänyt moniäänisyydestä kumpuavan voimansa varsinkin nettimaailmassa. Esimerkiksi Wikipedia, Wikileaks ja Creative Commons -lisensseillä ilmaiseksi töitään jakavien taiteilijoiden ja journalistien yhteisöt ovat saavuttaneet maailmanlaajuista suosiota. Toki on myös paljon kulttuurisesti arvokkaita mediatuotteita, jotka eivät syntyisi ilman ammattimaisia sisällöntuottajia ja joko kaupallista rahoitusta tai yhteiskunnan tukea. Näin median kentälle pitäisi mahtua niin pienien kuin suurienkin toimijoiden.

Kaupallisten ja epäkaupallisten toimijoiden välillä on ristiriita, joka kulminoituu tekijänoikeuksiin. 2000-luvun digitaaliseen mediakulttuuriin kuuluu olemassa olevan materiaalin kierrättäminen uusiksi mediatuotteiksi, eli ns. remix-kulttuuri. Ammattimaisen tuotannon jatkuvuuden turvaaminen kaipaa jonkinlaista tekijänoikeudellista suojaa, mutta toisaalta suoja-aikojen jatkuva pidentyminen on johtanut siihen, että asiat, joita ennen olisi pidetty kansankulttuurina, public domainina, ovat nykykäytännössä ehkä ikuisesti käyttökiellossa (Gapper 2010, hakupäivä 16.12.2012). Ottaen huomioon, miten paljon nykyinen populaarikulttuuri kierrättää antiikin myyttejä, keskiajan säveltäjien mestariteoksia ja eri etnisten ryhmien kuvallista ja muotoilullista perintöä, voidaan sanoa, että hyvin pitkät suoja-ajat eivät ole kulttuurisesti kestävä kehityksen mukaisia. Ne voivat näivettää kulttuurin.

Tuotannolliseen kestävyteen kuuluu tietysti myös se, ettei mediatuotantoa tehtäessä aiheuteta ympäristölle, ihmisille tai muille eliökannoille korjaamatonta vahinkoa.

5.2 Välittäminen kestävässä mediakulttuurissa

Mediatuotteille ei ole yhtä optimaalista elinkaarta. Yhden journalistisen kriteerin mukaan hyvä uutinen on ajankohtainen. Hyvä romaani taas voi olla lähes ajaton. On kestävä, että pääosa mediatuotteista siirretään tuottajilta vastaanottajille, tai interaktiivisuuden ja sosiaalisen median myötä yhä useammin monisuuntaisesti, mahdollisimman pienellä energian ja muiden resurssien kulutuksella. Tämä tarkoittaa lähinnä kasvokkain tapahtuvaa kommunikointia tai sähköistä tiedonvälitystä. Toisaalta kulttuuriperintöä olisi säilöttävä myös fyysiseen muotoon, koska esimerkiksi internetin tieto on luonteeltaan pikemminkin muuttuvaa kuin pysyvää. Kaikilla ei ole siis tarpeen olla kotonaan laajaa video-, äänite- tai kirjakokoelmaa, mutta jossain sellaisia olisi hyvä olla, mielellään yleisesti käytettävissä. Esimerkiksi YLEn Elävää arkistoa voidaan pitää toimivana mallina sekä säilyttää että jakaa audiovisuaalista mediakulttuuria. Useiden maiden yleisradioyhtiöillä on vastaavia hankkeita, mutta niiden aineistoja voi yleensä tutkia vain kyseisen maan sisällä. Tällaisesta tiedonsaannin rajoittamisesta voi olla lopulta enemmän haittaa kuin hyötyä. Ainakin professori Åhlberg (2012, 9) näkee internetin koko ihmiskunnan suurimpana toivona. Internetillä onkin suuri sivistyksellinen ja tasavertaisuutta edistävä potentiaali.

Mediatuotteille ei ole toki myöskään yhtä optimaalista levikkiä. Suuri osa viestinnästä on relevanttia vain jollekin tietylle kohderyhmälle, jolloin viesti liian laajasti levitettynä voi olla häiritsevää (informaatiotulva) tai jopa kehitykselle haitallista (ikärajoilla kontrolloidut sisällöt, kuten väkivalta ja seksi). Kestävän kehityksen mukaista on harkita mediatuotteen välitystapa ja kohteet tapauskohtaisesti ja huomioida edellämainitut seikat. Tärkeää on myös huomioida, kuka kontrolloi tiedon välittämistä ja millä motiiveilla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa hakukoneyhtiö Google käsittelee noin kaksi kolmasosaa tehdyistä nettihauista, joten sillä on huomattavan suuri valta tiedonvälityksessä (comScore 2013, hakupäivä 20.1.2013). Siksi mediadiversiteetin määritelmään pitäisi laskea kuuluvaksi myös se, että tietoa välittäviä, itsenäisiä tahoja on monia.

5.3 Vastaanottaminen kestävässä mediakulttuurissa

Vastaanotollisessa kestävyudessa korostuvat vastaanottajien mediataidot. Psykologi Anu Mustonen jakaa mediataidot kuuteen osa-alueeseen. Aktiiviinen ja kriittinen median käyttö on tietoisuutta siitä, että vastaanottajaan pyritään vaikuttamaan. Median taustarakenteiden tuntemus auttaa ymmärtämään, kuka meille tarjottuja sisältöjä valitsee ja millä kriteereillä. Teknisiä taitoja tarvitaan viestintävälineiden, esimerkiksi verkkoselainten käyttöön. Medialukutaito on kykyä tunnistaa viestin lajityyppi, osata valikoiden poimia siitä olennainen tieto ja yhdistää sitä aiemmin opittuun. Informaatiotulvan hallinta on taitona sukua äskeiselle. Se on tiedonhallintaa, kykyä ja kuria järjestellä ja valikoida huomiostamme kilpailevia mediaviestejä. Viestintätaitoihin kuuluvat vuoro-vaikutustaidot ja taidot käyttää erilaisia puhetapoja ja kieliä. (Mustonen 2000, 33–34.)

Viestien lajityyppien tunnistamista voi havainnollistaa elokuvan lajityyppien kautta. Vaikka elokuvantekijän kannalta jako draamaan, komediaan, fantasiaan, toimintaan ja muihin lajityyppisiin voi olla karkea ja keinotekoinen, on vastaanottajan kannalta tärkeää pystyä lokeroimaan elokuva vähintään dokumentiksi tai fiktioksi. Sillä on huomattava vaikutus tulkintaan. Tunnistaminen voi olla haastavaa, koska esimerkiksi dokumentti tunnistetaan dokumentiksi usein sellaisten vakiintuneiden muototekijöiden perusteella, joita myös fiktiiviset elokuvat voivat hyödyntää. Samoin printtimedian parissa on tärkeää ja välillä hankalaa erotella mainokset, artikkelit ja mainosartikkelit, advertoriaalit. Internetissä, jossa viestien tuottajat ovat vielä useammin anonyymejä, on rajanveto vielä vaikeampaa.

Kestävässä mediakulttuurissa kansalaisten mediataitojen vaaliminen on kaikkien tehtävä: yksilöiden itsensä, perheiden, koulujen, yhteiskunnan ja myös median tuottajien. Mediankäyttäjinä varsinkin lapset tarvitsevat aikuisten tukea. Aivan kuten väestön korkea lukutaitoisuus on keskeinen osa kehittyneiden maiden menestystä, voidaan korkea mediataitoisuus nähdä niin henkisesti kuin taloudellisesti tärkeänä menestystekijänä.

5.4 Yhteenveto: kestävän mediakulttuurin piirteitä

Yhteenvetona voidaan ajatella, että kestävä mediatuote

- ei pyri lisäämään materiaalista kulutusta
- ei anna kyseenalaistamattoman positiivista kuvaa asioista, joiden vaikutuksia ei vielä tunneta tai joita tulevat sukupolvet voisivat pitää haitallisina
- on moniäänistä ja/tai pyrkii mahdollistamaan myöhempien mediaviestien moniäänisyyden
- on elinkaareltaan ja kohderyhmältään harkittu
- kuluttaa mahdollisimman vähän uusiutumattonta materiaa tuotanto-, välitys- ja vastaanottovaiheissa
- vaalii vastaanottajan mediataitoja ja tukee kriittistä ajattelua.

Laajentamalla edellä kuvailtu koskemaan koko viestinnän kulttuuria voidaan johtaa määritelmä kestävälle mediakulttuurille. Kestävä mediakulttuuri on viestinnän kulttuuria, joka tyydyttää nykyhetken viestinnälliset tarpeet ja mahdollistaa tuleville sukupolville vähintään yhtä hyvät mahdollisuudet tuottaa, välittää ja vastaanottaa informaatiota, varallisuudesta riippumatta. Kestävässä mediakulttuurissa huomioidaan kestävän kehityksen ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset näkökulmat muun muassa välttämällä uusiutumattomien materiaalien kulutusta ja kulutukseen kannustamista. Viestijöiden sidonnaisuuksia käsitellään avoimesti.

6 MEDIAKASVATUKSELLINEN ELOKUVATYÖPAJA KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄJÄNÄ

Elokuvakasvattajana olen erityisen kiinnostunut siitä, miten elokuvalla taide- ja mediamuotona voidaan edesauttaa kestävästä kehityksen tavoitteita. Case-esimerkiksi päätin suunnitella ja toteuttaa peruskoululaisille suunnatun elokuvatyöpajan. Yhteistyötahoina tässä pilottihankkeessa toimivat Valveen elokuvakoulu sekä Oulun normaalikoulun viides luokka opettajineen ja avustajineen. Työpaja toteutettiin Oulun normaalikoulussa loka-marraskuussa 2011.

Peruskoulu on otollinen paikka elokuva- ja mediakasvatukselle, koska se on ainoa paikka, jossa voidaan tavoittaa oppivelvollisuuden myötä kokonaisia ikäryhmiä. Esimerkiksi vapaa-ajan elokuvaharrastusryhmiin päätyy usein kulturellien vanhempien jo valmiiksi varsin mediataitoisia lapsia. Peruskouluissa sen sijaan voidaan tavoittaa kaikki, myös mediataidoiltaan harjaantuneimmat. Elokuvakasvatus on myös varteenotettava vastaus Herkmanin (2007, 220) peräänkuuluttamaan kriittisen mediakasvatuksen haasteeseen: kuinka valjastaa populaariviihteen ja visuaalisen kulttuurin affektiivinen houkuttelevuus osaksi koulutyötä.

6.1 Kestävä kehitys ja mediataidot peruskoulun opetussuunnitelmassa

Kestävä kehitys ei ole hiipinyt peruskoulun opetussuunnitelmiin mitenkään yllättäen. Vuoden 1972 Tukholman ympäristökonferenssia seurasi ympäristökasvatuksen toimikunnan mietintö 1978, ja lopulta ympäristökasvatus nostettiin yhdeksi yleissivistävän koulun kasvatustavoitteeksi opetussuunnitelmien perusteissa 1985. 90-luvulla ympäristökasvatus laajeni käsittämään kestävästä kehityksen eri ulottuvuudet. YK ja sen alainen UNESCO julisti vuodet 2005–2014 kestävästä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi, tavoitteenaan saada kestävä kehitys maailman kaikkien

valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen kuluessa. (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 10–12.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet 2004 (Opetushallitus 2004, 41) sisältää eheyttävän aihekokonaisuuden otsikolla Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta. Eheyttävä aihekokonaisuus tarkoittaa sitä, että aihetta ei opeteta erillisenä oppiaineena, vaan se kuuluu osaksi kaikkia olemassaolevia oppiaineita. Perusteet linjaa aiheen seuraavasti:

TAVOITTEET

Oppilas oppii

- ymmärtämään ympäristönsuojelun välttämättömyyden ja ihmisen hyvinvoinnin edellytykset ja niiden välisen yhteyden
- havaitsemaan ympäristössä ja ihmisten hyvinvoinnissa tapahtuvia muutoksia, selvittämään syitä ja seurauksia sekä toimimaan elinympäristön hyväksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi
- arvioimaan oman kulutuksensa ja arkikäytäntöjensä vaikutuksia ja omaksumaan kestävästä kehityksen edellyttämiä toimintatapoja
- edistämään hyvinvointia omassa yhteisössä sekä ymmärtämään hyvinvoinnin uhkia ja mahdollisuuksia globaalilla tasolla
- ymmärtämään, että yksilö rakentaa valinnoillaan sekä omaa tulevaisuuttaan että yhteistä tulevaisuuttamme, ja toimimaan rakentavasti kestävästä tulevaisuuden puolesta.

KESKEISET SISÄLLÖT

- ekologisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitys omassa koulussa ja elinympäristössä
- yksilön ja yhteisön vastuu elinympäristön tilasta ja ihmisten hyvinvoinnista
- ympäristöarvot ja kestävä elämäntapa
- ekotehokkuus tuotannossa ja yhteiskunnassa sekä arjen toimintavoissa, tuotteen elinkaari
- oman talouden hallinta ja kulutuskäyttäytyminen, kuluttajan vaikuttamiskeinot
- toivottava tulevaisuus ja sen edellyttämät valinnat ja toiminta.

(Opetushallitus 2004, 41.)

Myös viestintä- ja mediataito on yksi opetussuunnitelmien eheyttävistä aihekokonaisuuksista. Sen tavoitteiksi ja keskeisiksi sisällöiksi linjataan seuraavaa:

TAVOITTEET

Oppilas oppii

- ilmaisemaan itseään monipuolisesti ja vastuullisesti sekä tulkitsemaan muiden viestintää
- kehittämään tiedonhallintataitojaan sekä vertailemaan, valikoimaan ja hyödyntämään hankkimaansa tietoa
- suhtautumaan kriittisesti median välittämiin sisältöihin ja pohtimaan niihin liittyviä eettisiä ja esteettisiä arvoja viestinnässä
- tuottamaan ja välittämään viestejä ja käyttämään mediaa tarkoituksenmukaisesti
- käyttämään viestinnän ja median välineitä tiedonhankinnassa, -välittämisessä sekä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

KESKEISET SISÄLLÖT

- omien ajatusten ja tunteiden ilmaisu, erilaiset ilmaisukielet ja niiden käyttö eri tilanteissa
- viestien sisällön ja tarkoituksen erittely ja tulkinta, viestintäympäristön muuttuminen ja monimediaisuus
- median rooli ja vaikutukset yhteiskunnassa, median kuvaaman maailman suhde todellisuuteen
- yhteistyö median kanssa
- lähdekritiikki, tietoturva ja sananvapaus
- viestintätekniset välineet ja niiden monipuolinen käyttö sekä verkkoetiikka.

(Opetushallitus 2004, 39–40.)

Pidän perusteissa mainittuja tavoitteita ja sisältöjä hyvinä ja tavoittelemisen arvoisina. Käytännössä kuitenkin kaikilla eheyttävillä aihekokonaisuuksilla on se vaara, että kun asiasisällöt ei ole nimetty kuuluvaksi mihinkään tiettyyn aineeseen, voi "kaikkien yhteinen asia" pahimmassa tapauksessa kuihtua "ei kenenkään asiaksi". Tämä on tietysti paljolti kiinni opettajista ja koulun toimintakulttuurista, johon rehtorilla on suuri vaikutus. Elokuvatyöpaja, johon on selkeästi aikataulutettu käytettävät tunnit, voi olla helposti ymmärrettävä – ja mikä parasta, mielenkiintoinen ja motivoiva tapa – käsitellä näitä aiheita koulussa. Elokuvatyöpajan kohderyhmäksi valittiin viides luokka myös siksi, että

biologian ja maantiedon viidennen ja kuudennen luokan sisältöihin kuuluu ihmisen toiminnan hahmottaminen ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista riippuvaiseksi (Opetushallitus 2004, 177).

Elokuvatyöpajassa sekä mediataidoilla että kestäväällä kehityksellä on kahtalainen rooli. Dokumenttielokuva on työpajassa sekä opetuksen kohde, että väline: opitaan elokuvasta ja opitaan elokuvalla. Kestävä kehitys on myös sekä oppimisen kohde että toiminnan tapa: opitaan kestävästä kehityksestä ja pyritään toimimaan kestävänsä kehityksen periaatteiden mukaan tämän prosessin aikana.

6.2 Lähtökohtia: tulevaisuusverstaas

Kestävään kehitykseen tähtääviä opetusmenetelmiä tutkittaessa on hankala olla törmäämättä tulevaisuudentutkimuksen perinteiseen työkaluun, tulevaisuusverstaaseen. Itse osallistuin verstaaseen ensimmäistä kertaa 2000-luvun alussa, ja vaikken sisällyttänyt elokuvatyöpajaan tulevaisuusverstaasta sellaisenaan, niin se oli silti yksi inspiraationlähteistä. Esittelen seuraavaksi tulevaisuusverstaas toiminnan lyhyesti.

Tulevaisuusverstaas on ryhmätyöskentelytapa, jossa lähdetään liikkeelle vallitsevan nykytilanteen kartoituksesta listaamalla ongelmia, jotka osallistujien mielestä liittyvät valittuun aihepiiriin. Tätä kutsutaankin ongelmavaiheeksi. Kritiikin välttämiseksi voidaan sopia, että työskennellään puhumatta ja kukin kirjoittaa huomionsa ja ehdotuksensa suurelle, yhteiselle paperiarkille. Tämän jälkeen osallistujien voidaan antaa pisteyttämällä valita ongelmista ne tärkeimmät, joihin lähdetään hakemaan ratkaisuja. Mielikuvitusvaiheessa kirjoitetaan ylös kaikenlaisia mieleentulevia ratkaisuja, joista voidaan taas pisteyttämällä valita toteuttamiskelpoiset. Lopuksi, todellistamisvaiheessa, mietitään konkreettisia keinoja päästä kohti toivottua tulevaisuutta. (Siivonen 2006, 92.)

Työpajan vetäjällä on tärkeä tehtävä huolehtia siitä, että kaikki pääsevät osallistumaan tasapuolisesti ja hyvässä hengessä. Onnistuessaan verstaas lisää osallistujien uskoa omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa, kasvattaa yhteisöllisyyttä ja toimii sosiaalisen oppimisen apuvälineenä (Rubin 2013a, hakupäivä 19.1.2013).

6.3 Lähtökohtia: skenaariotyöskentely

Toinen tulevaisuudentutkimuksessa usein käytetty menetelmä on skenaariotyöskentely. Sisällytin sitä elokuvatyöpajan harjoituksiin. Myös skenaariotyöskentely alkaa nykytilanteen kartoittamisella listaamalla paitsi ongelmia, myös asioita, jotka ovat hyvin. Tämän jälkeen keksitään ja kirjataan esille 3–5 vaihtoehtoista, mahdollista tulevaisuudenkuvaa eli skenaariota. Näihin kuuluu tyypillisesti ainakin todennäköinen tulevaisuudenkuva (yleensä "business as usual" eli mitä seuraa, jos asiat jatkuvat samaan tapaan), uhkaava tulevaisuudenkuva ja toivottava tulevaisuudenkuva. (Rubin 2013b, hakupäivä 19.1.2013.) Varsinkin toivottavaa ja uhkaavaa tulevaisuudenkuvaa hahmoteltaessa osallistujien arvot tulevat helposti esiin. Myös skenaariotyöskentelyssä mietitään lopuksi keinoja päästä kohti toivottua tulevaisuutta.

6.4 Lähtökohtia: oppimistarinat (learning stories)

Osallistuneen koulun opettajat olivat tapahtuma-aikaan mukana kansainvälisessä iTEC Learning Stories -projektissa, jossa koululta toivottiin mediaprojektin toteuttamista oppilaiden, opettajien ja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa (collaborative media project). Learning storyjen, eli suomeksi kehyskertomusten tai oppimistarinoiden, idea on yksinkertaistettuna se, että oppimisprosessi pyritään tekemään näkyväksi dokumentoimalla se tarinan muotoon (iTec 2013, hakupäivä 19.1.2013). Tämä on mielenkiintoinen näkökulma abstraktia asiaa, kuten kestävästä kehityksestä, opettaessa. Nähdäkseni mielenkiintoisempaa kuin se, osaako oppilas kurssin päätteeksi antaa täydellisen oppikirjavastauksen kestävästä kehityksestä, on se, mitä oppilaiden mielessä on liikkunut sen prosessin aikana, kun aihepiiriä on

käsitelty. Millaista on oppijan oma pohdinta? Koska tuotoksemme oli dokumenttielokuva, koin luontevaksi dokumentoida oppimisprosessia videopäiväkirjan avulla. Jokaisen kokoontumiskerran päätteeksi kukin oppilas tallensi ajatuksiaan videokameralle (kuvio 1). Osaltaan tiukan aikataulun johdosta yhdistin videopäiväkirjamerkintöjen tekoon haastatteluharjoituksen, joka tuki tarpeellisten taitojen oppimista dokumenttielokuvan kuvausvaihetta varten. Kyseessä oli kompromissi: päiväkirjamerkintöjen vapaampi muoto olisi todennäköisesti tuottanut osalla oppilaista syvällisempää, intiimimpää pohdintaa, mutta osalla taas lukkiutumista kameran edessä. Kysymysten kysyminen helpotti vastaamista.

Kuvio 1. Videopäiväkirjamerkintä

Varovainen toiveeni oli, että videopäiväkirjaotoksia pohdintoineen päätyisi myös lopulliseen dokumenttielokuvaan. Käytännössä tulin huomaamaan, että oppilailla oli taipumus väheksyä oman pohdintansa arvoa ja käyttää videota editoidessaan enemmän materiaalia, joka sisältää aikuisen haastateltavan puhetta. Näin silloinkin, kun aikuisen haastateltavan puhe oli informaatio-sisällöltään köyhää, itseään toistavaa tai jopa asiavirheitä sisältävää. Tämän voidaan nähdä heijastelevan koulun niin kutsutun piilo-opetussuunnitelman vaikutuksia. Törmätään ikaikaiseen kompastuskiveen: miten koulu kasvattaa

kriittiseen ajatteluun, kun samalla kirjoittamattomat arkiset käytännöt opettavat, ettei aikuista sovi kyseenalaistaa?

6.5 Elokuvatyöpajalle asetetut tavoitteet

Työpajan oppimistavoitteiksi asetettiin

- käsitteiden oppiminen (kestävä kehitys, tuotteen elinkaari, ilmastonmuutos ja niiden yhteys omaan arkeen)
- ongelmanratkaisu (etsitään ratkaisuja ongelmiin, jotka estävät kestävästä kehitystä)
- ryhmätyötaitojen harjoittelu
- oppia dokumenttielokuvan alalajeja, näkökulmia ja ilmaisun tapoja ja siten audiovisuaalisten mediatuotosten tekemistä ja kriittistä tulkintaa
- oman oppimisen arviointi ja tavoitteiden asettaminen (muun muassa videopäiväkirjamerkinnot)
- oppimisprosessin tekeminen näkyväksi niin ulkopuolisille kuin oppilaalle itselleen (learning stories -tyyppinen tarinallistava toimintatapa)

Muihin tavoitteisiin kuului elokuvakasvatuksen menetelmien kehittäminen. Saatujen kokemusten pohjalta valmistetaan myöhemmin opetusmateriaalia opettajien ja muiden lasten kanssa työskentelevien käyttöön.

6.6 Työpajan kuvaus

Dokumenttielokuvatyöpajassa (liite 1) perehdytään dokumenttielokuvan historiaan, lajeihin ja ilmaisuun ja toteutetaan oma dokumenttielokuva aiheesta kestävä kehitys. Työskentelyä varten luokka jaetaan pienryhmiin, jotka saavat aiheeseen liittyvät alaotsikot. Kukin ryhmä suunnittelee ja toteuttaa alaotsikostaan videoinsertin, jotka lopuksi yhdistetään yhdeksi dokumenttielokuvaksi. Työpajan kesto on noin 20 oppituntia per oppilas.

6.7 Ennen työpajan alkua

Ennen työpajan alkua sovimme koulun kanssa aikataulusta ja suunnittelin opetuskertojen sisällöt (liite 1). Ennakkotehtäväksi annoin luokalle kestävän kehityksen käsittelyn aloittamisen, jotta voisimme minulle varatuilla lähiopetuskerroilla keskittyä dokumenttielokuvaan. Koska elokuvan tekoon osallistui alaikäisiä, valmistelin huoltajille jo ennen pajan alkua kirjallisen lupakyselyn siitä, saako kuvattua materiaalia esittää julkisesti. Tämä on osa mediatuotannon kestävää toimintamallia ja normaali käytäntö Valveen elokuvakoulun työpajoissa. Vain yhden oppilaan kohdalla huoltajat kielsivät esittämisen. Tämäkin oppilas osallistui muiden tavoin dokumentin tekoon, mutta hänen esiintymisensä jätettiin pois lopullisesta elokuvasta.

6.8 Elokuvatyöpajan alku: johdanto kestävään kehitykseen ja dokumenttielokuvaan

Aloitin työpajan projektin esittelyllä ja tunnin mittaisella johdannolla dokumenttielokuvan historiaan, alalajeihin ja ominaispiirteisiin. Johdantoon kuului luentoa, videoesimerkkejä ja keskustelua. Kysymys, ovatko ohjelmat, joita sanotaan tosi-tv-ohjelmiksi, dokumentteja vai ei, sai aikaan hyvää pohdintaa viidesluokkalaisten keskuudessa. Oppilaat arvelivat, että tosi-tv-ohjelmat voivat erota dokumenteista muun muassa siten, että tosi-tv-ohjelmissä on usein kyse kilpailuista ja ihmiset ovat tilanteissa ja paikoissa, joissa he eivät muuten olisi. Heille saatetaan antaa tehtäviä, jolloin myös asiat, joita he tekevät ovat sellaisia, joita he eivät muuten tekisi. He ovat yleensä myös hyvin tietoisia kamerasta ja esittävät. Nämä olivat tarkkanäköisiä huomioita.

Toisella tunnilla aloitimme keskustelun kestävästä kehityksestä. Huomasin, että kestävä kehitys on viidesluokkalaisille melko abstrakti käsite: useimmat arvelivat, että se liittyy kierrätykseen, energiansäästöön ja luonnonsuojeluun, mutta suoranaista oppikirjaselitystä termille ei löytynyt. Keskusteltuamme tovin siirryimme aivoriihtehtävään.

6.9 Dokumentin suunnittelu

Pyysin oppilaita luettelemaan omaan arkielämäänsä liittyviä paikkoja ja tapahtumia, jotta voisimme pohtia, miten kestävä kehitys voisi liittyä niihin. Nähdäkseni on mielekästä käsitellä tällaista laajaa aihetta oppilaille läheisestä näkökulmasta: se konkretisoi abstraktia aihetta, tekee siitä dokumentin tekijöille merkityksellisen sekä antaa arvoa oppilaiden omille kokemuksille. Läheiseen näkökulmaan on myös helppoa tarttua ilman mittavaa esitutkintavaihetta. asiat kirjoitettiin listoiksi taululle (kuvio 2).

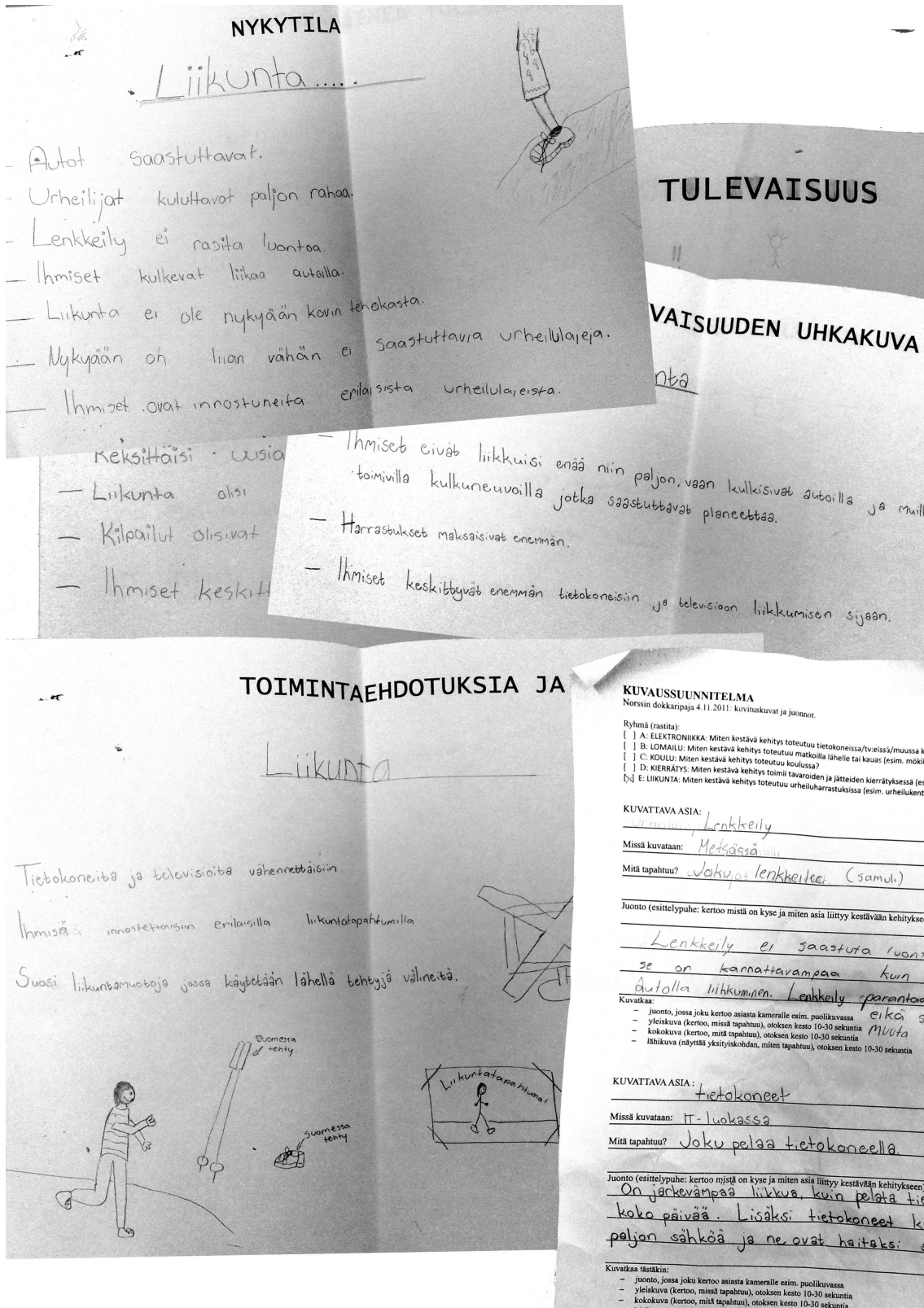
Kuvio 2. Arkisia paikkoja ja tekemistä

Oppilaat jaettiin viiteen pienryhmään, ja kukin ryhmä pääsi valitsemaan listasta sanan omaksi alaotsikokseen kestävä kehityksen alle. Ryhmien valinnat olivat elektroniikka, lomailu, koulu, kierrätys ja liikunta. Koska halusin konkretisoida otsikoita, muutimme ne kysymysmuotoon. Kysymykset toimivat samalla pienryhmille tutkimuskysymyksinä, joihin he pyrkivät vastaamaan dokumentissaan. Näin pienryhmien otsikoiksi tuli seuraavia:

- Miten kestävä kehitys toteutuu tietokoneissa, televisioissa tai muussa kodin elektroniikassa?
- Miten kestävä kehitys toteutuu matkoilla lähelle tai kauas (esimerkiksi mökille)?
- Miten kestävä kehitys toteutuu koulussa?
- Miten kestävä kehitys toimii tavaroiden ja jätteiden kierrätyksessä (esimerkiksi ekopiste, kirpputori)?
- Miten kestävä kehitys toteutuu liikuntaharrastuksissa (esimerkiksi urheilukenttä, uimahalli)?

Seuraavalla lähiopetuskerralla pienryhmät tekivät skenaarioharjoitukset valitsemistaan aiheista, miettien esimerkiksi, miten urheiluharrastukset toteutuisivat kestävä kehityksen kannalta todennäköisessä, toivotussa ja uhkaavassa tulevaisuudessa ja kuinka toivottuun tulevaisuuteen voitaisiin päästä. Vastauksia kirjoitettiin paperiarkeille ranskalaisin viivoin (kuvio 3). Mukaan tuli hassuja ja vakavampiakin vastauksia, jotka olivat lasten tapaisia. Näistä asioista pienryhmä poimi kuvaussuunnitelmaansa neljä asiaa, jotka voitaisiin kuvata.

Toisella suunnittelukerralla ryhmät päättivät, ketä aikovat haastatella, ja keksivät kymmenen kysymystä tälle henkilölle. Luokanopettaja avusti joidenkin haastattelujen sopimisessa, ja osan oppilaat sopivat itse. Kysymykset käytiin ryhmissä läpi vielä ennen haastattelemaan lähtemistä ja niihin tehtiin jonkin verran korjauksia. Tarkentavia miksi- ja miten-alkuisia kysymyksiä lisättiin, koska niihin saadaan yleensä pidempiä ja mielenkiintoisempia vastauksia kuin lukuisiin onko-alkuisiin kysymyksiin.

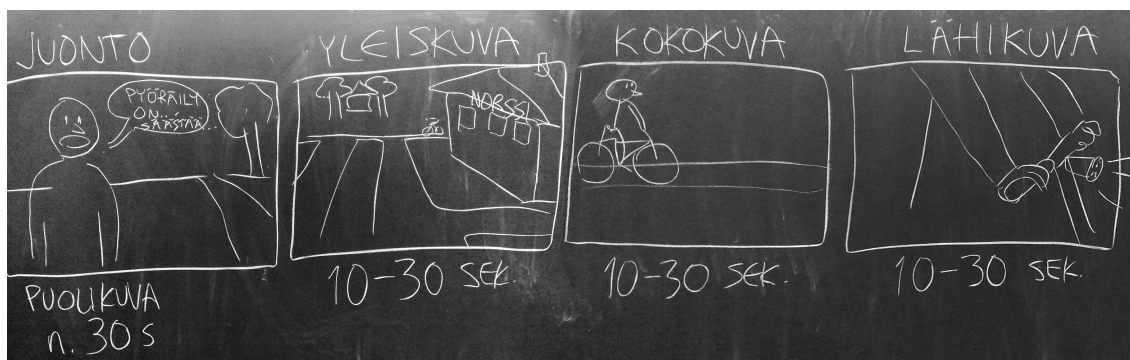

Kuvio 3. Liikuntaryhmän skenaarioita ja suunnitelmia

6.10 Kuvaukset

Lähiopetuskertojen päätteeksi kuvattiin videopäiväkirjamerkinnot, joiden kuvaaminen toimi samalla kuvaus- ja haastatteluharjoituksena oppilaille. Kukin oppilas pääsi vuorollaan kuvaamaan, haastattelemaan ja kertomaan kameralle, mitä tänään tehtiin, oppiko jotain uutta ja mitä odottaa jatkolta.

Juontojen ja kuvituskuvien kuvaamiseen kukin ryhmä käytti aikaa kaksoistunnin eli 90 minuuttia. Koska oppilaille oli tulossa kuvaamataidossa vasta myöhemmin syksyllä aiheeksi kuvakoot, piirsin oppilaille esimerkit siitä, miten kuvattavaa asiaa voitaisiin käsitellä eri kuvakoissa (kuvio 4). Oheinen piirrosjälki ei vastaa tekijän parasta osaamista.

Kuvio 4. Kuvakokoja

Myös haastattelujen kuvaamiseen kukin ryhmä käytti kaksoistunnin. Tässä vaiheessa oppilaat olivat jo varsin harjaantuneita haastattelijoita ja mikrofoniojennettiin tottuneesti. Kuvausryhmillä oli mukanaan yksi aikuinen, joko opettaja tai kouluavustaja, neuvomassa ongelmakohtissa. Koulualueelta poistuttaessa alakouluikäisten kuvausryhmällä on toki hyvä olla mukanaan aikuinen myös turvallisuussyistä.

6.11 Äänityö dokumentissa

Elokuvan äänimaailma rakentuu tyypillisesti puheesta, tehosteäänistä, musiikista ja toisinaan myös hiljaisuudesta. Nämä elementit voidaan jakaa vielä

alalajeihin äänen luonteen, lähteiden ja funktioiden mukaan, esimerkiksi puhe dialogiin, monologiin ja kertojäääneen eli voice overiin ja tehosteet piste- ja taustatehosteisiin, foley-ääniin ja erikoistehosteisiin. Musiikki voidaan jakaa diegeettiseen ja ei-diegeettiseen musiikkiin sen perusteella, soiko se elokuvan hahmojen maailmassa vai ainoastaan katsojille. (Kivi 2012, 219, 223, 233.)

Se, että dokumentissamme jokaisen pienryhmän kuvaamaan materiaaliin sisältyi haastattelu, vei elokuvaa selvästi journalistisen tv-dokumentin suuntaan. Tällöin tärkeimmäksi äänielementiksi muodostui puhe. Suurin osa dokumentista kuvattiin koulussa tai sen lähiympäristössä, vilkkaan autotien lähellä. Puheen kuuluvuuden kannalta yksi akustisesti haastavimpia kuvauspaikkoja oli koulun ruokala ruokatunnin aikaan. Kakofonia oli melkoinen. Toinen akustisesti haastava paikka oli koulun liikuntasali, jossa ääni puuroutuu herkästi kovista pinnoista kertautuvan kaiun vuoksi. Ratkaisuina ruokalahaastattelussa käytettiin ääntä pieneltä alueelta poimivaa dynaamista käsimikrofonia (Shure SM58). Liikunnanopettajan haastattelu siirrettiin liikuntasalista viereiseen liikuntavälinevarastoon, jossa patjat ja muu pehmeä materiaali toimivat huonekaikua vaimentaen. Varasto oli toki myös visuaalisilta yksityiskohdiltaan virikkeellisempi. Pääosa haastattelujen ulkopuolisesta materiaalista äänitettiin kameroiden (Sony HDR-CX360) sisäisillä mikrofoneilla. Nähdäkseni työpajojen kasvatustavoitteiden kannalta on olennaista, että lapset saavat itse tehdä mahdollisimman paljon, jolloin laitteiston keveys ja käytön helppous ajavat usein laatutekijöiden edelle. Jotta taas opitut asiat olisivat jatkossa helposti hyödynnettävissä, on työvälineiden hyvä olla helposti saatavilla olevia, ei liian kalliita tai eksoottisia.

Erkki Kivi (2012, 201–202) luettelee äänisuunnittelun perustavoitteiksi kuvavastaavuuden luomisen, kuvan jatkuvuuden tukemisen, informaation välittämisen, ajan ja tilan määrittämisen, rytmin ja dynamiikan ylläpidon, psykologisten luonnekuvien luonnin ja katsojan tunnetilaan vaikuttamisen. Tehosteäänien ja musiikin funktio dokumentissamme ei ollut niinkään tunnevaikutuksen voimistaminen, kuten fiktioelokuvissa usein on, vaan elokuvan yhtenäistäminen ja osien sitominen yhteen. Lähtökohtaisesti

dokumenttimme koostui viidestä eri ihmisten tekemästä insertistä, jotka käsittelevät samaa aihetta eri näkökulmista, mikä on haaste kokonaisuuden eheyden kannalta. Tehoste-elementtinä kuullaan otsikoissa toistuva kirjoituskoneen (tai tarkemmin kaukokirjoittimen) ääni. Sillä voidaan nähdä myös mielikuvallisia merkityksiä, kuten elokuvan rinnastaminen paperiseen dokumenttiin, asiakirjaan. Lopun eteerinen musiikki sitoo viimeisen kuvan lopputeksteihin ja keventää vakavaa aihetta. Instrumentaatioltaan elektronisena se luo myös tulevaisuuteen liittyviä assosiaatioita. Äänieditointi tehtiin videoeditoinnin jälkeen samalla Adobe Premiere -työasemalla.

6.12 Editointi

Videoeditointi on taitona hyvin jo viidesluokkalaisten opittavissa. Editoinnin opetuksen haasteet liittyvätkin enemmän kalusto- ja tilaresursseihin. Tavallisen pöytätietokoneen tai kannettavan tietokoneen ääreen mahtuu noin kolme oppilasta: yksi kerrallaan käyttämään konetta, kaksi seuraamaan ja keskustelemaan tehtävistä muutoksista. Myös editointia seuraavien pitäisi pystyä kuulemaan editoitavan videon äänet. Jos samassa huoneessa on useita editointipisteitä, seuraa kaiutinkuuntelusta helposti kakofoniaa. Kuulokkeita taas ei ole koulujen tietokoneluokassa juuri koskaan tarpeeksi. Työpajamme aikaan Normaalikoulun tietokoneluokka oli myös tiiviissä käytössä, joten päädyimme järjestämään editointivaiheen kulttuuritalo Valveen videopajassa. Kustakin pienryhmästä tuli kaksi oppilasta editoimaan ryhmänsä työtä neljän oppitunnin ajaksi. Oppilaita opastivat videopajan ohjaaja Juha Koivukangas ja harjoittelija Juho-Matti Nieminen. Ohjelmana käytettiin Adobe Premiereä. Noin kolmasosalla oppilaista oli aiempaa kokemusta Windows Movie Makerin käytöstä, mikä helpotti uuden editointiohjelman käytön oppimista. Dokumentin olisi toki voinut leikata Movie Makerillakin, kuvituskuvien editointi vain on sillä kankeampaa videoraitojen vähyydestä johtuen.

Oppilaiden tehtävänä oli editoida kuvaamastaan noin 20 minuutin videomateriaalista noin kolmen minuutin insertti. Käytännössä haastattelusta

leikattiin noin puolet pois ja jäljelle jätettiin kiinnostavimmat vastaukset. Sen jälkeen lisättiin juontoja ja kuvituskuvaa siten, että kukin kohta alkoi yleensä tapahtumapaikkaa esittelevästä kuvasta.

Oppilaiden editoimista inserteistä tuli yllättävän hyviä ja rakenteeltaan loogisia. Aikuisten haastatteluja oli leikeltä aika varoen, mistä johtuen joillakin ryhmillä haastatteluissa oli toistoa ja tyhjäkäyntiä, jota olisi voinut tiivistää enemmän. Käytännössä videopajan harjoittelija tiivisti nämä väljät kohdat samalla kun liitti insertit yhteen noin kymmenen minuutin kokonaisuudeksi. Dokumentista editoitiin myös viisiminuuttinen versio. Se on ymmärrettävästi lyhentämisestä johtuen kauempana lasten omakätisesti editoimasta työstä kuin pitkä versio. Yhdistämisvaiheessa inserteistä juontuvaa episodimaista rakennetta olisi ollut mahdollista sekoittaa enemmänkin, varsinkin jos inserteissä tai niiden haastatteluissa olisi ollut luontevasti rinnastettavia, yhteneviä kohtia. Niitä ei kuitenkaan ollut paljoa, joten episodimainen rakenne päätettiin säilyttää.

6.13 Julkaisu

Valmiin elokuvan ensiesitys järjestettiin Oulun kansainvälisen lasten- ja nuortenelokuvien festivaalin yhteydessä kulttuuritalo Valveen Valvesalissa 17.11.2011. Paikalla oli työpajaan osallistunut luokka, opettajia ja muita festivaalikävijöitä.

Normaalikoulu osallistui videolla Suomen Yhdysvaltain suurlähetystön järjestämään ympäristöaiheiseen Blue Energy -videokilpailuun ja palkittiin kolmannella sijalla kuudestatoista kilpailuvideosta. Tuomaristoon kuuluivat suurlähettiläs Bruce Oreck, Marjut Robinson ja David McGuire USA:n suurlähetystöstä, Mikko Hartikainen Opetushallituksesta ja Erkko Lyytinen YLEN Dokumenttiohjelmista. Elokuvan lyhyempi versio asetettiin yleisesti nähtäväksi YouTube-videojakosivustolle.

Keväällä 2013 elokuva valittiin esitettäväksi DocPoint-dokumenttielokuva-festivaalin DOKKINO-elokuvasarjassa (DocPoint 2013, hakupäivä 14.1.2013). Edeltävänä vuonna DOKKINO-sarja keräsi 8500 katsojaa yhdeksässä suomalaisessa kaupungissa, joten on odotettavissa että elokuvan tulevat näkemään monet lapset ja nuoret sekä heidän opettajansa. Toivon, että elokuva innostaa ihmisiä sekä ajattelemaan ympäristöasioita että tekemään itse elokuvia.

7 KOKEMUKSIA ELOKUVATYÖPAJASTA

7.1 Saatu palaute

Työpajaan osallistuneilta oppilailta kerättiin nimetön kirjallinen palaute työpajasta ensi-illan jälkeen (liite 2). Palaute vastasi muista peruskoulujen elokuvatyöpajoista vuosien mittaan keräämääni palautetta siinä mielessä, että kuvaus oli lähes kaikille oppilaille mieluisin elokuvanteon työvaihe. Noin puolet oppilaista piti editoinnista, ja suunnittelu oli kaikkein epämieluisin, joskin tärkeä vaihe. Selkeä kehittämisen kohde palautteissa näkyy siinä, että kaikkien olisi ollut hyvä päästä editoimaan. Siihen yleensä pyritäänkin, nyt vain tiloista ja käytössä olleesta ajasta johtuen kaikkia ei saatu mukaan. Vaikka oppilaat pääsääntöisesti loistivat haastattelutilanteissa, näkyy vastauksista se, että kysymysten keksiminen oli haastavaa tai itse haastattelutilanteita jännitettiin.

Tärkeimpinä opittuina asioina oppilaat listasivat sekä elokuvantekoon että elokuvan aiheeseen, kestävään kehitykseen, liittyviä asioita. Useimmin mainitut opitut asiat olivat kuvaaminen, editointi, haastattelu ja kierrättäminen. Noin kolmannes oppilaista aikoi tehdä elokuvia jatkossakin, kolmannes ei ja yksi kolmasosa ei ollut varma. Työpajan vetäjille oppilaat antoivat kiitettävän arvosanan, keskimäärin 9,42 asteikolla 4–10. Myös työpajalle kokonaisuutena oppilaat antoivat erinomaisen arvosanan, keskimäärin 4,58 asteikolla 1–5. Oulun normaalikoulun opettajat kehuivat työpajaa, mutten valitettavasti saanut heidän lupailemaansa tarkempaa palautetta.

Itse olen dokumenttielokuvatyöpajan suunnittelijana ja päävetäjänä enimmäkseen tyytyväinen työpajaan. Osallistujien mielestä paja oli ollut sekä opettavainen että viihtyisä. Suunnitteluvaiheiden ja käytännön kuvaustehtävien vuorottelu vaikutti toimivalta. Uskon, että oppilaat muistavat tämän kokemuksen myötä myös kestäväen kehityksen paremmin, kuin jos siitä oltaisiin vain luettu oppikirjan sivuilta. Myös katsojilta on saatu hyvää palautetta. Espoon Kilonpuiston koulun kuudesluokkalaisten mukaan "parasta elokuvassa oli että

siinä autettiin parantamaan tulevaisuutta", "elokuva herätti iloisia ajatuksia siitä, että luonnosta välitetään" ja "pidin siitä, että elokuvassa oli järkeä. Eli pelastaa maailma!" (DocPoint 2013, hakupäivä 14.1.2013)

Miten työpajaa voisi kehittää? Yhtenä toistuvana pohdinnan aiheena on, pidetäänkö tärkeämpänä prosessia eli oppimista vai lopputulosta eli valmista elokuvaa. Itse pidän näistä tärkeämpänä prosessia, vaikka se johtaakin helposti kompromisseihin lopputuotteen laadussa. Tiedostan, että tasapuolisen oppimiskokemuksen varmistaminen kaikille osallistujille lyhyen ajan sisällä vaatii opetukselta strukturointia, joka heijastuu myös syntyvään elokuvaan. Päällimmäisenä se näkyy siinä, että pienryhmät tekevät pikemminkin keskenään samankaltaisia kuin toisiaan täydentäviä tehtäviä. Haastattelujen runsaus ohjasi dokumentin tyyliä ja näkökulmaa journalistiseen suuntaan, skenaariorajoitus puolestaan kantaaottavaan suuntaan, kun elokuvan tekijät kertovat katsojille, mitä heidän mielestään pitäisi tehdä toivottavan tulevaisuuden turvaamiseksi. Lasten suusta kuultuna se ei tunnu lainkaan turhulta paasaukselta. Se, miten tämänkaltaisissa työpajoissa mahdollistettaisiin myös rakenteeltaan erilaisten, kokeellistenkin dokumenttien teko, on kysymys, johon tulen varmasti palaamaan jatkaessani työpajamallien kehittämistä. Myös aikataulutusta on hyvä kehittää, jotta sisältö on sopiva käytettävään aikaan nähden. Suuria ongelmia siinä ei ollut tässäkään tapauksessa, kuten palaute osoittaa. Hiomalla pajaan liittyvää oppimateriaalia ja tehtävänantoja voidaan madaltaa tavallisten luokanopettajien kynnystä ryhtyä vastaaviin elokuva-kasvatusprojekteihin.

7.2 Loppusanat

Kestävä kehitys on suuri haaste meille jokaiselle niin Suomessa kuin kaikkialla maailmassa. Vaikka lyhytnäköinen voitontavoittelu vaikuttaa vahvasti ajan hengessä, on kestävä kehityksen ydinajatus sellainen, että luulisi vain harvojen olevan sitä vastaan. Tulevien sukupolvien mahdollisuudet on turvattava. Jotta kehitystä saataisiin käännettyä kestävämpään suuntaan, on ensimmäisinä voitettavina esteinä tietämättömyys ja välinpitämättömyys. Tuon

taistelun tantereet ovat siellä missä ihmisetkin: kouluissa, kodeissa, työpaikoilla ja yhä merkittävimmissä määrin joukkoviestinnän välineissä, niin sähköisissä kuin perinteisissäkin. Ei ole yhdentekevää, millaisia mediaviestejä tuotamme, välitämme ja vastaanotamme.

Viestinnän kulttuurimme, mediakulttuurimme, voi paitsi kuvastaa kestäväää kehitystä, myös representaationa luoda ja muokata sitä. Viestinnän välineistä sähköiset audiovisuaaliset mediat, kuten elokuva, ovat ajassamme suosittuja ja tehokkaita viestinnän muotoja. Siksi elokuva on merkityksellinen työkalu myös kestävään tulevaisuuden rakentamisessa.

LÄHTEET

- comScore 2013. comScore Releases December 2012 U.S. Search Engine Rankings. Hakupäivä 20.1.2013
http://www.comscore.com/Insights/Press_Releases/2013/1/comScore_Releases_December_2012_U.S._Search_Engine_Rankings
- Davies, J. ym. 2007. The World Distribution of Household Wealth. UNU-WIDER. Hakupäivä 11.1.2013 <http://escholarship.org/uc/item/3jv048hx>
- DocPoint 2013. DOKKINO-elokuvat 2013. Helsinki: DocPoint. Hakupäivä 14.1.2013 <http://docpoint.info/dokkinoelokuvat>
- Gapper, J. 2010. 1.7.2010: Shorten copyright and make it stick. Financial Times. Hakupäivä 16.12.2012 <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/c446aa38-84a7-11df-9cbb-00144feabdc0.html#axzz2l9zkLdqO>
- Giroux, H. & McLaren, P. 2001. Kriittinen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Grooten, M. ym. (toim.) 2012. Living planet report 2012. WWF. Hakupäivä 11.1.2013 <http://www.wwf.fi/mediabank/2286.pdf>
- Herkman, J. 2001. Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, J. 2007. Kriittinen mediakasvatus. Tampere: Vastapaino.
- Itec 2013. Learning stories. Hakupäivä 19.1.2013
<http://itec.eun.org/web/guest/learning-stories>
- Järvelä, M. 1999. Kestävä kehitys ja kulttuurityö. Teoksessa Kangas, A. & Virkki, J. (toim.) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 106—117.

Karvonen, S. 2012. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 19.1.2013 http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/keke_29082012/05_karvonen.pdf

Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto. 2006. Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006—2014. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Kivi, E. 2012. Kuinka kuvat puhuvat – elokuvaäänen pidempi oppimäärä. Helsinki: Books on Demand GmbH.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Helsinki: WSOY.

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot osallisuus mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

Kuutti, H. 2013. Mediasanasto. Media Doc Oy. Hakupäivä 11.1.2013 <http://www.mediadoc.fi/pdf/M.pdf>

Malaska, P. (toim.) 1994. Kestävä kehitys – raportti määritelmää pohtineen työryhmän keskusteluista. Ympäristöministeriö. Hakupäivä 10.1.2011 <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=85409&lan=fi>

Nevala, T. 2006. Elokuvaa koulussa – johdatus elokuvakasvatukseen. Elokuvakasvatusta Sodankylässä -projekti. Hakupäivä 11.1.2013 <http://koulut.sodankyla.fi/elokuvakasvatus/opas.pdf>

Nyysölä, K. 2008. Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Pollard, D. ym. (toim.) 2010. Living planet report. WWF.

Pohjola, K. & Johnson, E. 2009. Lasten mediakulttuuri ja koulu vuoropuheluun. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rubin, A. 2013a. Mikä on tulevaisuusverstaas? Hakupäivä 19.1.2013
<http://www.tulevaisuus.fi/topi/tekstit/skenaariotyoskentely/tulevaisuusverstaas.asp>

Rubin, A. 2013b. Skenaariotyöskentelyn vaiheet. Hakupäivä 19.1.2013
http://www.tulevaisuus.fi/topi/tekstit/skenaarioajattelu/skenaariotyoskentelyn_vaiheet.asp

Siivonen, K. (toim.) 2006. Kulttuurista kestävyttä. Helsinki: Ethnos ry.

Soini, K. 2008. Kulttuuri – kestävän kehityksen neljäs pilari. Teoksessa Arsis 2/2008. Taiteen keskustoimikunta.

Starke, L. (toim.) 2011. Maailman tila 2011. Helsinki: Gaudeamus.

Sumiala, J. 2010. Median rituaalit – johdatus media-antropologiaan. Tampere: Vastapaino.

Ulvila, M. & Pasanen, J. (toim.) 2009. Sustainable Futures. Helsinki: Ulkoministeriö.

UNESCO 2012. Records of the General Conference 31st Session Paris, 15 October to 3 November 2001 Volume 1: Resolutions. UNESCO. Hakupäivä 11.1.2013
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124687e.pdf#page=67>

Vuokko, P. 2003. Markkinointiviestintä. Helsinki: WSOY.

YLE Uutiset 2011. 31.10.2011: Meitä on nyt seitsemän miljardia. Hakupäivä 10.1.2013 http://yle.fi/uutiset/meita_on_nyt_seitseman_miljardia/2988932

Ympäristöministeriö 2012. Mitä on kestävä kehitys. Hakupäivä 10.1.2012
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=280280>

Åhlberg, M. 2012. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys suhteessa ekologisesti ja taloudellisesti kestävään kehitykseen. Hakupäivä 19.1.2013
http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/keke_29082012/03_ahlberg.pdf

LIITE 1: ELOKUVATYÖPAJAN SUUNNITELMA

Kurssisuunnitelma

Norssin dokumenttikurssi loka-marraskuussa 2011: kestävä kehitys

Antti Haaranen, mediaopettaja, Valveen elokuvakoulu

Versio: 31.10.2011

Työryhmä:

Antti Haaranen, mediaopettaja, Valveen elokuvakoulu

Erkki Pekkala, luokanopettaja, Oulun normaalikoulu

Johanna Stevenson, kuvaamataidon opettaja, Oulun normaalikoulu

31.5.2011 mukana myös: Pasi Kurttila (normaalikoulu), Tommi Nevala (Valveen elokuvakoulu)

Toteutusvaiheessa mukana Oulun normaalikoulun opetusharjoittelijoita.

Kohderyhmä:

5. luokka, 21 oppilasta.

Laajuus (31.5.2010 tehdyn suunnitelman mukaan):

Noin 20 oppituntia per oppilas:

- Valveen elokuvakoulun (Antti) lähiopetusta 10 oppituntia
- luokan oman opettajan (Erkki) lähiopetusta 6 oppituntia
- noin 4 oppitunnin verran editointia per oppilas.

Taustaa, yhtymäkohtia (mihin liittyy):

- Perusopetuksen OPS, aihekokonaisuuksista muun muassa viestintä- ja mediataidot sekä vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta:
”Aihekokonaisuuden päämääränä on lisätä oppilaan valmiuksia ja motivaatiota toimia ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin puolesta. Perusopetuksen tavoitteena on kasvattaa ympäristötietoisia, kestävään elämäntapaan sitoutuneita kansalaisia. Koulun tulee opettaa tulevaisuusajattelua ja tulevaisuuden rakentamista ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäville ratkaisuille.”
- Valveen elokuvakoulu: mediakasvatuksellisen elokuvakasvatuksen kehittäminen, elokuva sekä oppimisen kohteena että välineenä. Kokeillaan miten videokameraa voi käyttää välineenä skenaario- ja tulevaisuusverstastyypisessä työskentelyssä lasten kanssa.
- iTEC Learning Stories -projekti, jossa Norssi mukana: Collaborative media project. Learning storyjen eli kehyskertomusten tai oppimiskertomusten käyttäminen yhtenä mediakasvatuksellisen kurssin lähtökohtana
- Antin opinnäytetyö Oulun ammattikorkeakouluun, aiheena elokuva-kasvatus kestävä kehityksen työvälineenä. Elokuvatyöpajasta tulee esimerkki (case) tutkielmaan (arvioitu valmistuminen 2012).
- Mahdollinen yhtymäkohta: USA:n suurlähetystön Blue Energy -elokuvakilpailu, joka etsii korkeintaan 5-minuuttisia videotöitä, joissa

lapset tai nuoret etsivät ratkaisuja luonnon säästämiseksi ja ilmastomuutoksen hidastamiseksi. Kilpailuaika syys-marraskuu 2011. Osuu niin samaan aihepiiriin, että voisimme osallistua.

Oppimistavoitteet:

- oppia käsitteet: kestävä kehitys, tuotteen elinkaari, ilmastonmuutos jne. ja niiden yhteys omaan arkeen
- ongelmanratkaisu: etsitään ratkaisuja ongelmiin, jotka estävät kestävästä kehitystä
- harjoitella ryhmätyötaitoja
- oppia dokumenttielokuvan alalajeja, näkökulmia ja ilmaisun tapoja ja siten audiovisuaalisten mediatuotosten tekemistä ja kriittistä tulkintaa
- oman oppimisen arviointi, tavoitteiden asettaminen (muun muassa videopäiväkirjamerkinnot)
- oppimisprosessin tekeminen näkyväksi niin ulkopuolisille kuin oppilaalle itselleen (learning stories -tyyppinen tarinallistava toimintatapa)

Suunnitelma dokumenttielokuvan rakenteesta ja pienryhmien tehtävistä:

Luokka jaetaan työskentelyä varten (neljään tai) **viiteen ryhmään, jotka saavat kukin oman kestävään kehitykseen liittyvän aiheen**. Jokainen ryhmä kuvaa kurssin aikana noin 20 minuuttia aiheeseen liittyvää videomateriaalia, joka sisältää:

- tietoa kestävästä kehityksestä
- oppilaiden omaa pohdintaa (tämä on suuressa roolissa)
- aiheeseen liittyvää kuvituskuvaa (esimerkiksi jos aihe on liikkuminen, voidaan kuvata pyöräilyä ja muita liikkumistapoja)
- yhden (ulkopuolisen) asiantuntijan haastattelun. Haastateltava voi olla koulusta (opettaja, keittäjiä, vaksi tms.) tai yliopistosta (Norssin lähellä, sieltä löytyisi varmasti kestävä kehityksen asiantuntemusta) tai jostain muualta (esimerkiksi oma vanhempi). En kuitenkaan haluaisi, että aikuisen mielipiteet jyräisivät lasten omat jotenkin automaattisesti ”oikeampina”. Logistisesti voisi olla kätevää, jos koko luokka kävisi yliopistolla tekemässä haastatteluja tai yliopistosta tuli esimerkiksi pari-kolme asiantuntijaa käymään koululla haastateltavina. Visuaalisesti olisi kiva, jos haastateltavat olisivat aiheisiin liittyvässä ympäristössä eivätkä toimistonpöytien takana: esimerkiksi ravintoa käsittelevää haastattelua voisi kuvata kasvitieteellisessä puutarhassa tai ruokalassa (vaatii käsikrofonin, jos siellä on meluisaa).

Tästä materiaalista kukin ryhmä leikkaa noin 3 minuuttia kestävä videoinsertin.

Lisäksi jokaisen opetuskerran päätteeksi kukin ryhmä kuvaa minuutin (tai korkeintaan kahden) mittaisen videopäiväkirjamerkinnot, eli kertoo kameralle mitä tänään tehtiin, mitä opittiin, mikä asia jäi mietityttämään ja miten sitä voitaisiin jatkossa selvittää. Videopäiväkirja voidaan tehdä haastatteleamalla,

jolloin yksi ryhmän oppilaista kysyy kysymyksiä (esimerkiksi yllä mainittuja) muilta ryhmän jäseniltä. Seuraavaa merkintää kuvatessa haastattelija vaihtuu, eli haastattelijan ja kertojien roolit vaihtuvat eri päivinä. Näin videopäiväkirjaa tehdessä tehdään oppimisprosessia näkyväksi ja samalla opitaan haastattelun tekoa. Päiväkirjamerkintä voidaan lähettää myös haastateltavalle asiantuntijalle ennen haastattelua, niin hän saattaa saada siitä pohjatietoa siitä, mikä oppilaita aiheessa askarruttaa.

Lopuksi **inserteistä ja videopäiväkirjamerkinnöistä yhdistellen leikataan noin 10-minuuttinen kokonaisuus, lyhyt dokumenttielokuva**. Tämä kannattanee tässä aikataulussa tehdä niin, että inserttejä oppilaiden kanssa katsottaessa suunnitellaan miten niitä voisi yhdistää, ja sitten yhdistelyn ja viimeiset viillaukset tekee Valveen elokuvakoulun videopajan leikkaajat. Tuosta kymmenminuuttisesta kokonaisuudesta voidaan lisäksi tehdä lyhyempi noin 5-minuuttinen versio, jolla voidaan osallistua Blue Energy -videokilpailuun.

Alustava aikataulu ja lähiopetuskertojen sisältösuunnitelma:

1. Esitehtävä: mitä tarkoittaa kestävä kehitys?

Esitehtävä koululla tehtäväksi 21.10.2011 mennessä, n. 3 x 45 min:

- käsitellä oppilaiden kanssa, mitä tarkoittaa kestävä kehitys (ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen):
  - vapaa käsittelytapa. Mahdollisia käsittelytapoja esimerkiksi tiedonhaku, posterinteko, uutiskatsauksen pitäminen tms.
- jakaa ja kerätä oppilaiden huoltajilla käytettävät esityslupalaput
- oppilaiden jakaminen neljään tai viiteen ryhmään
- videopäiväkirjamerkintää ei tältä kerralta ole välttämätöntä tehdä, voidaan tehdä ensimmäinen kun Antti on paikalla

2. Johdanto ja aivoriihi: mitä on dokumenttielokuva ja mistä haluamme kertoa katsojille?

21.10.2011 klo 10:45–13:30, Antin lähiopetuskerta 1, n. 3 x 45 min:

- johdanto dokumenttielokuvaan. Mitä on dokumenttielokuva, millaisia alalajeja ja näkökulmia dokumenttielokuvissa on? Kuka tekee dokumenttielokuvia, miksi ja miten? (45 min)
- näkökulman valinta: mistä, mitä ja miten haluamme kertoa katsojille?
- listataan aivoriihi-tyyliin paikkoja ja tapahtumia oppilaiden omasta arkielämästä, jotta voidaan alkaa syventyä niihin kestävä kehityksen näkökulmasta. Paikkoja esim: koti, koulu, skeittiparkki (noita vastaavat laajemmat aihepiirit voisivat olla asuminen, koulunkäynti, liikuntaharrastukset). Tapahtumia esimerkiksi syöminen, pyöräily, pleikkarinpelaaminen (noita vastaavat laajemmat aihepiirit voisivat olla ravinto, liikkumismuodot, viihde-elektroniikka). Rajataan aihepiirit sopivan kokoisiksi. Esimerkiksi ei ole välttämättä hyödyllistä päästää poikaryhmää tekemään dokumentaarista videoinserttiä CS:n pelaamisen vaikutuksista kestäväan kehitykseen tai ilmastonmuutokseen, mutta

viihde-elektroniikan vaikutusten pohtiminen voisi olla jo paljon hedelmällisempi aihe.

- äänestetään kiinnostavimmat aiheet ja muutetaan ne kysymysmuotoon, esimerkiksi "Miten kestävä kehitys voisi toteutua paremmin viihde-elektroniikan suunnittelussa, valmistuksessa ja käyttämisessä?" Jaetaan kysymykset ryhmille (voivat vaikka nostaa hatusta, sitten ryhmät saavat vaihtaa nopeasti keskenään aiheita jos haluavat) (45 min)
- videopäiväkirjamerkintöjen tekeminen. Tämä on ensimmäinen kerta, joten varataan enemmän aikaa. (45 min)
- annetaanko jokin pohdinta- tai seurantatehtävä loman ajaksi?

3. Skenaarioharjoitus, kuvituksen suunnittelu

31.10.–3.11.2011, välitehtävä koulussa oman opettajan johdolla, n. 3 x 45 min:

- skenaarioharjoitus: kukin ryhmä saa viisi A3-paperia: yhteen kirjoitetaan ranskalaisin viivoin (kukin ryhmän jäsen voi kirjoittaa vaikka pari, jolloin seikkoja tulee 8–12) ryhmän aiheen, esimerkiksi liikkumismuotojen, nykytilasta. Muihin kirjoitetaan mahdollisia, vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia: yhteen todennäköinen, yhteen toivottava, yhteen uhkaava. Viidenteen paperiin kirjoitetaan ehdotuksia siihen, miten toivottuun tulevaisuuteen voitaisiin päästä. Tätä viidettä paperia tarkennetaan vielä myöhemmin, jos prosessin aikana keksitään lisää ratkaisukeinoja. Tämän prosessin voi havainnollistaa käsittelemällä yhden aiheen yhdessä taululle. Sitten oppilasryhmät voi päästää käsittelemään omia aiheitaan. Haluttaessa kaikki aiheet saa käsitellä koko luokan voimin.
- Kunkin ryhmän kanssa valitaan jokaisesta viidestä paperistaan kaksi kuvattavaa asiaa kustakin. Esimerkiksi: jos aihe on "liikkumismuodot" ja nykytilapaperiin on kirjoitettu esimerkiksi "useimmat tulee pyörällä kouluun" ja uhkaavan tulevaisuudenkuvan paperiin olisi kirjoitettu esimerkiksi "bussihinnat nousevat niin kalliiksi ettei ole varaa matkustaa", niin voisimme havainnollistaa asioita kuvaamalla seuraavalla kerralla kuvituskuvaa, jossa joku pyöräilee ja kuvituskuvaa, jossa joku laskee kolikoita bussia odottaessaan.
- videopäiväkirjamerkintöjen tekeminen

4. Kuvituskuvienv kuvaaminen

4.11.2011 klo 10:45–13:30, Antin lähiopetuskerta 2, n. 3 x 45 min:

- käydään läpi oppilaiden tekemät skenaariot, tarkennetaan niitä tarvittaessa, käydään läpi mitä halutaan kuvata (45 min, tästä tulee kiireinen, jos tarkennettavaa on paljon)
- kuvataan koulualueella tai läheisyydessä. Olisi hyvä jos joka kuvausryhmän mukaan voisi lähteä aikuinen. Jos se ei muuten ole mahdollista, niin voidaan käydä kuvaamassa kahdessa erässä, jolloin puolet luokasta odottaisi luokassa tehden muita tehtäviä. (90 min)
- videopäiväkirjamerkintöjen tekeminen. Voi mennä hieman ylijalle.

5. Haastattelujen suunnittelu

7.–10.11.2011, välitehtävä koulussa oman opettajan johdolla, n. 3 x 45 min:

- asiantuntijoiden valitseminen jokaiselle ryhmälle, haastattelujen sopiminen perjantaiksi jos mahdollista. Kätevintä aikataulun kannalta olisi, jos asiantuntijat voisivat tulla seuraavana lähiopetuskertana koululle haastateltaviksi.
- jokainen ryhmä listaa ainakin 10 kysymystä omasta aihepiiristään haastateltavalle. Tarkoituksena on haastattelun, muun tutkimisen ja oman pohdinnan kautta löytää vastauksia siihen, millä keinoin voidaan saavuttaa toivottava tulevaisuusskenaario.
- videopäiväkirjamerkintöjen tekeminen

6. Haastattelujen kuvaaminen

11.11.2011 klo 10:45–13:30, Antin lähiopetuskerta 3, n. 3 x 45 min:

- kokoontuminen haastattelupaikoilla
- haastattelujen kuvaus, mielellään aiheeseen liittyvässä ympäristössä. Haastattelu kestää korkeintaan 10 minuuttia, kuvauksiin varataan aikaa 45 minuuttia.
- mahdollisuus tarkentaa skenaariotehtävän viidettä paperia, eli sitä, miten toivottuun tulevaisuuteen voitaisiin päästä. Suunnitellaan, miten vastauksen voisi kuvittaa. (45 min)
- ratkaisuehdotusten kuvaus: kukin ryhmä kertoo kameralle näkemyksensä, miten toivottavaan tulevaisuusskenaarioon voitaisiin päästä. Lisäksi kuvataan lisää kuvituskuvaa ratkaisuehdotuksista, jos mahdollista. (45 min)

7. Editointi

14.–18.11.2011, n. 4 x 45 min:

Editointi järjestetään aikataulullisista syistä Valveen elokuvakoulun videopajalla koulun oman tietokonehuoneen sijasta. Jokaisesta ryhmästä tulee 1–2 oppilasta videopajalle leikkaamaan ryhmänsä inserttiä. Tämä tapahtuisi kahdessa erässä: yhtenä päivänä tulisi kahden ryhmän edustajat, toisena loppujen kolmen ryhmän edustajat. Editointia ohjaavat videopajan ohjaajat Juha Koivukangas ja Juho-Matti Nieminen. Antti on opetusmatkalla Turussa. Perjantaina videopajan ohjaajat yhdistävät valmiit insertit 5–10-minuuttiseksi kokonaisuudeksi.

8. Ensi-ilta

Viikko 47:

Dokumenttielokuvan valmistuminen. Ensiesitys Oulun kansainvälisen lasten- ja nuortenelokuvien festivaalin näytöksessä.

LIITE 2: KOOSTE ELOKUVATYÖPAJAN PALAUTTEISTA

Valveen elokuvakoulu
PALAUTEKYSELY

Kiitos osallistumisestasi! Palautteesi on meille tärkeää, joten täytähän tämän kyselyn:

Työpajan tai tapahtuman nimi:		
Päivämäärä: ____ . ____ . 201__	Osallistujan ikä:	Kotipaikkakunta:

Mikä oli mukavinta työpajassa tai tapahtumassa?

Mikä oli hankalaa tai huonoa?

Nimeä kaksi tärkeintä tai hyödyllisintä asiaa, jotka opit:

Aiotko tehdä elokuvaprojekteja jatkossa? Millaisia?

--

Arvosana vetäjille (4-10) ja kommentti:

--

Miten työpajaa/tapahtumaa voisi kehittää paremmaksi?

Jos järjestettäisiin jatkokurssi, mitä muuta haluaisit oppia?

Tapahtuma oli kokonaisuutena
(rasti ruutuun)

Huono	Melko huono	Tyydyttävä	Hyvä	Kiitettävä

Muita ajatuksia:

Palauta kysely joko työpajan/tapahtuman vetäjälle tai postitse osoitteeseen
Kulttuuritalo Valve / Valveen elokuvakoulu, PL 42, 90015 Oulun kaupunki.
valveen.elokuvakoulu@ouka.fi

p. (08) 558 47546

fax: (08) 558 47599

Kuvio 5. Työpajassa käytetty palautelomake

Oppilaspalautteiden yhteenveto

Palautteiden lukumäärä: 19
Vastaaajien keskimääräinen ikä: 11
Vastauspäivämäärä: 25.11.2011

Mikä oli mukavinta työpajassa tai tapahtumassa?

Mukavinta oli kuvata. / Se kun kuvattiin / Dokumentin kuvaus / Editointi ja kuvaus. / Katsominen ja editointi / Editointi & Valveen tapahtuma / Hauskinta mielestäni oli kuvaus. / Editoinen ja dokumentin kuvaaminen. / Editointi / kun sai tehdä elokuvaa / Oli mukavaa käydä muokkaamassa elokuvaa / kun sai kuvata ja editoida / Mukavinta oli kuvaaminen. / Mukavinta oli kuvaaminen ja editointi. / mukavinta oli kuvas / Sai olla mukana ja kuvat myös haastatella kivasti. / Sain olla editoimassa. / Asiantuntijan haastattelu. / Kuvaaminen

Mikä oli hankalaa tai huonoa?

Hankalaa oli muistaa kysymykset haastatteluissa. / Se oli hankalaa kun keksittiin kysymykset. / Hankalinta oli haastattelun kysymyksien keksiminen / Hankalaa oli pitää into kurissa. / Keksiä kysymyksiä haastateltavalle / Oli hankalaa keskittyä editointiin höpöttämättä neljä tuntia. / Haastattelut oli hankalia. / Ideoiden keksiminen oli hankalaa. / Videopäiväkirja / kirjoittaa juttuja kun ei saanut itse tehdä mitään / - / Editointi kun sitä lyhennettiin niin paljon / Editointi oli hankalaa. / Tunnilla istuminen! / Huonoa oli haastattelu / Esittää tauluja jotka olivat elektroonisista. / En tiedä. / Työskentely erään ryhmän jäsenen kanssa. / Vastata videopäiväkirjaan.

Nimeä kaksi tärkeintä tai hyödyllisintä asiaa, jotka opit:

Opin, miten kauvan lyhyen pätkän kuvaaminen voi kestää, ja kuinka vaikeaa haastattelemisen voi olla. / Että pitää kierrättää, haastattelu-aidon. / Opin miten teen hyvän haastattelun ja kuvaamaan / Haastattelemisen ja editointi. / Editointi, Haastattelemisen / Opin editoimaan & kuvaamaan dokumenttiä. / Opin kuvaamaan dokumentti elokuvaa. / Editoinen ja kuvaaminen/haastattelu. / editointi ja haastattelu / En tiedä!!? random / - / Editointi, kuvaaminen / Opin Editoimaan ja Kuvaamaan. / Opin editoimaan ja kuvaamaan. / Kierrätä ja liiku / Kuvamaan ja haastattelemaan. / Editoinen ja haastatella. / Videokameran käyttö, mikä dokumentti on. / Säästä luontoa. Älä osta aina uutta vaan käytä uudelleen.

Aiotko tehdä elokuvaprojekteja jatkossa? Millaisia?

En luultavasti / En. / ehkä / Ehkä. Oli hauskaa tehdä elokuvaa. / Joo.
Fiktioarinoita / En varmaan, ellen saa videokameraa. / En ole ajatellut asiaa...
ehkä. / Ehkä jos teen niin teen lyhyt elokuvan. / Aion. Erilaisia videoita. /
ehkä????? / - / En aijo tehdä / Ehkä, mutta en tidä millaisia / En ole varma. / en

tee elokuvia enään / aion tehdä aitoja ja kysyn kaikilta. / en tiedä / Tekisin mielelläni lisää dokumentteja kestävästä kehityksestä. / En taida.

Arvosana vetäjille (4-10) keskimäärin: 9,42

Kommentteja vetäjille:

No comment. / - / - / Vetäjät otti homman haltuun / - / oli hauskat vetäjät! / - / lhan hyvin mutta aina voi... ..parantaa. / ++ / oli mukavaa kuvataa ja muokata elokuvaa / [sydän] kiitos kokemuksesta / [hymiö] / [hymiö] / aivan mahtavia / Oli kiva tehdä, hyvää työtä! / -

Miten työpajaa/tapahtumaa voisi kehittää paremmaksi? Jos järjestettäisiin jatkokurssi, mitä muuta haluaisit oppia?

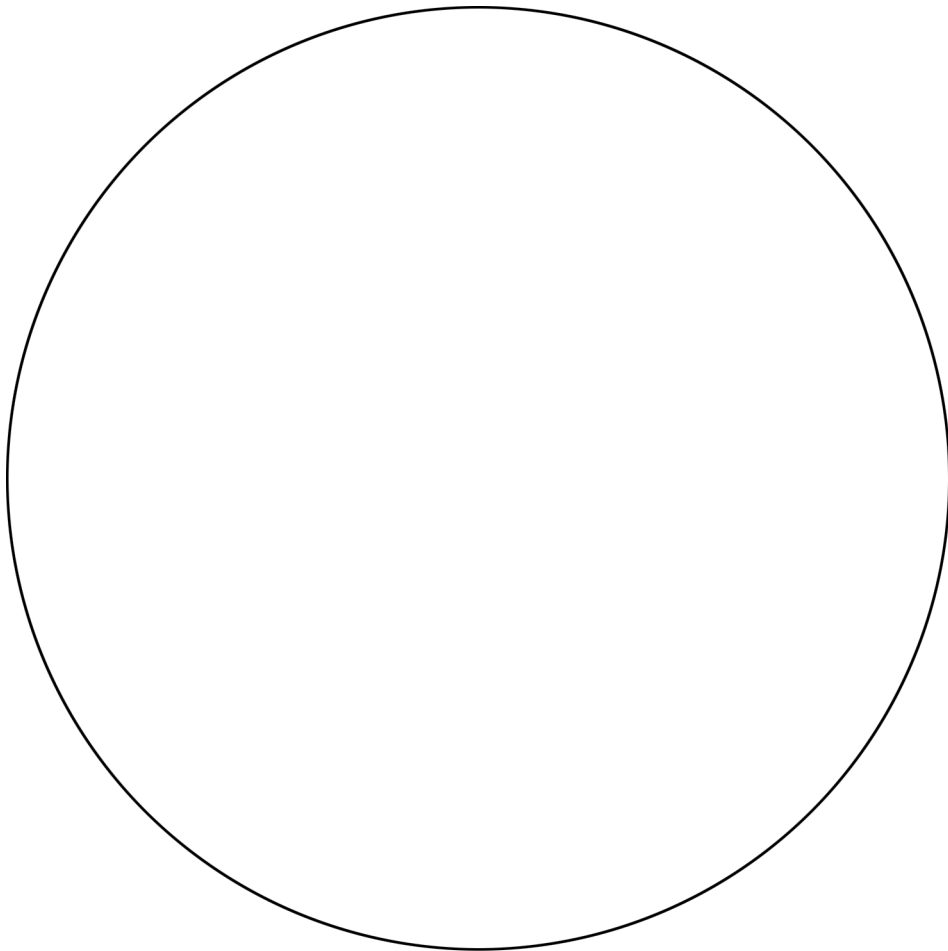
Haluaisin oppia editoimaan / En mitään. / en tiedä riippuu kurssista / Enemmän editointia. / Enemmän huumorii, kiitos!!! Trikkikuvausta / - / Haluaisin oppia editoimaan. / Tulisi enemmän katsomaan miten sujuu. En minä oikeastaan halua oppia enään mitään. / voisi kuunnella musiikkia samalla kun editoi / editoimaan / - / Että dokumenttia ei lyhennettäisi niin paljon. / Haluaisin oppia haastattelemaan paremmin. / Haluaisin oppia editoimaan paremmin. / en muuta hyvä on jo valmiiksi / Haluaisin oppia uusia asioita ja kaikkea muuta / En tiedä / Jatkokurssilla haluaisin opetella editoimaan. / Haluaisin oppia editoimaan.

Tapahtuma oli kokonaisuutena (1-5): Erinomainen (4,58)

Muita ajatuksia:

- / - / - / Tulkaa uudelleen! / ? / Dokumentin teko oli tosi hauskaa! / - / Kokonaisuudessa se oli hyvä. / - / ? / - / Yeah, Hyvä projekti [hymiö] [sydän] / Ei mitään. / Yeah! hyvä projekti!!! / ei ole muita ajatuksia / Haluaisin jatkaa tätä enkä haluaisi lopettaa. / Elokuva on hyvä / Olisi ollut kiva tehdä pidempi elokuva. / Ei herännyt.

LIITE 3: VALMIS ELOKUVA

Työpajassa valmistunut dokumenttielokuva on katsottavissa myös internetin välityksellä (linkit tarkistettu 14.1.2013):

- Valveen elokuvakoulun sivujen kautta:
<http://www.kulttuurivalve.fi/elokuvakoulu> (josta kohta "Videoita")
- tai suoraan Youtube-palvelusta:
<http://youtu.be/-kWPP4-EDIE>